

**IZ STRANOG I MEĐUNARODNOG
KAZNENOG PRAVA**

132. PRAZNA STR.

Albin Eser, Dr. Dr. h.c. mult., M.C.J.*

NA PUTU K MEĐUNARODNOM KAZNENOM SUDU: NASTANAK I TEMELJNE CRTE RIMSKOG STATUTA **

I. POLITIČKI TEMELJI

“Države stranke ovoga Statuta,
potvrđujući da najteža kaznena djela koja se tiču međunarodne zajednice
kao cjeline ne smiju ostati nekažnjena te da se učinkovit kazneni progon
njihovih počinitelja mora osigurati putem mjera na nacionalnoj razini i
putem jačanja međunarodne suradnje, odlučne stati na kraj nekažnjivosti
počinitelja tih kaznenih djela i tako pridonijeti njihovom sprečavanju
suglasile su se kako slijedi:
Ovime se utemeljuje Međunarodni kazneni sud.”

Na takvu izjavu koja se nalazi u preambuli i članku 1. Rimskog statuta Međunarodnog kaznenog suda od 17. srpnja 1998.¹ moralo je čovječanstvo čekati dugo i ne bez strahovanja sve do zadnjeg časa. Očekivanja da će se međunarodni zločini suzbijati na međunarodnoj razini bila su prečesto iznevjerena da bi diplomatski opunomoćenici Ujedinjenih nacija na konferenciji u rano ljeto 1998. u Rimu mogli biti sigurni u uspješan ishod². Stoga je odluka iz

---

* Albin Eser, Dr. Dr. h.c. mult., M.C.J., emeritirani profesor Sveučilišta u Freiburgu, direktor Max-Planck-Instituta za strano i međunarodno kazneno pravo u Freiburgu

** Ovaj je rad prošireni i aktualizirani tekst predavanja što ga je autor održao 11. lipnja 2002. na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Bernu i koje je u prvobitnoj verziji objavljeno u: N. Courakis (Hrsg.), *Die Strafrechtswissenschaft im 21. Jahrhundert*, Festschrift für D. Spinelis, 2001, str. 339-369. – *Preveo s njemačkog prof. dr. sc. Petar Novoselec*

¹ *Rom Statute of the International Criminal Court* od 17. srpnja 1998. u engleskom i francuskom izvorniku kao i u njemačkom prijevodu otisnut je u: *Gesetzentwurf der Bundesregierung zum Römischen Statut des Internationalen Strafgerichtshofs (IStGH-Statutgesetz)*, Bundesdruckerei. Zajedno s naknadnim ispravicima od 10. studenog 1998. i 12. srpnja 1999. kao i s *Elements of Crime* i *Rules of Evidence and Procedure* Statut je objavljen na francuskom, engleskom i španjolskom u svesku *Cour Pénale Internationale* u: *Revue Internationale de Droit Pénal* 71 (1/2/2000).

² Pokušaji koji su prethodili Rimskoj konferenciji opisani su već više puta, usp. – između ostalog – *H.H.Jescheck*, *Der Internationale Strafgerichtshof: Vorgeschichte, Entwurfsarbeiten*, Statut, u: G. Bemmman/D. Spinelis (Hrsg.), *Strafrecht - Freiheit - Rechtsstaat*, Festschrift für G. A. Mangakis, 1999, str. 483-499, *H. Ahlbrecht*, *Geschichte der völkerrechtlichen Strafgerichtsbarkeit im 20. Jahrhundert*, 1999, str. 343 i dalje, zatim *R.S.Lee* (ed.), *The International*

Rima predstavljala tek začecje djeteta koje je za mnoge zemlje bilo željeno, ali za neke i neželjeno, i koje je uz neizvjesne trudničke tegobe tek trebalo nositi do kraja. Utoliko je bilo veće iznenađenje što je već 11. travnja premašena brojka od 60 ratifikacija koju traži članak 126.³ Zahvaljujući tome je Rimski statut stupio na snagu 1. srpnja 2002. tako da se Međunarodni kazneni sud sa sjedištem u Den Haagu shodno članku 3. može smatrati i formalno osnovanim⁴.

Ipak je donošenje Rimskog statuta bio spektakularan događaj i prije tog rođenja.

- U prvom redu zbog toga što od osnutka Ujedinjenih nacija pred više od pola stoljeća godine 1945. vjerojatno nije postojala nijedna ustanova koja bi imala veći utjecaj na nacionalnu suverenost od tog Međunarodnog suda: utoliko to predstavlja uzbudljiv korak u razvitku međunarodnog prava.
- Nadalje, sa svjetskog političkog stajališta u pitanju je jedno od prvih ozbiljnih upozorenja samozvanim diktatorima i zločincima koji obavljaju najviše državne dužnosti da nisu izuzeti od kaznene odgovornosti.
- Napokon, taj događaj ne treba podcjenjivati ni s kaznenopravnog stajališta jer stvaranje Statuta koji nadilazi nacionalne granice i koji se ima primijeniti u različitim pravnim kulturama predstavlja ujedno izazov teoretičarima i praktičarima kaznenog prava da razvijaju načela i pravila koja će biti prihvatljiva svjetskoj zajednici.

Ako se sve to ne smatra dovoljnim razlogom da se novom Međunarodnom kaznenom sudu posveti jedan rad, mogu navesti još dva osobna motiva:

- najprije moj osobni doprinos tom procesu jer sam sudjelovao u donošenju raznih akata koji su prethodili Prijedlogu statuta⁵ i jer sam imao čast

---

Criminal Court. The Making of the Rome Statute, 1999, Introduction, str. 1-39, *U. Leanza*, The Rome Conference on the Establishment of an International Criminal Court, u: F. Lattanzi/W.A.Shabas (eds.), *Essays on the Rome Statute of the International Criminal Court*, Vol. I, 1999, str. 7-18, *Ph. Kirsch*, Introduction, u: O. Triffterer (ed.), *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court*, 1999, str. XXIII-XXVIII, kao i u najnovije vrijeme *A. Cassese*, From Nuremberg to Rome, u: A. Cassese/P. Gaeta/J.R.W.D. Jones (eds.), *The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary*, Vol. I, Oxford, 2002, str. 3-22.

³ U međuvremenu je na kraju kolovoza 2002. broj ratifikacija narastao na 78.

⁴ Usp. izjavu glavnog tajnika UN-a *Kofija Annana* od 1. srpnja 2002. na: <http://www.uno.de/presse2002/unic502.htm>.

⁵ Posebno u izradi prijedloga nastalih u Siracusi i Freiburgu koje je pripremila neslužbena skupina stručnjaka koja se u suradnji s Association internationale de droit pénal (AIDP), s Istituto Superiore Internazionale di Scienze Criminali (ISIS) u Siracusi i s Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht u Freiburgu bavila alternativama svojevremenim prijedlozima International Law Commission (ILC): usp. osobito *Draft Statute for an International Criminal Court. Alternative to the ILC-Draft*, Siracusa/Freiburg, lipanj 1995, nadalje neobjavljeni *Freiburg Draft* iz veljače 1996. koji je izradila radna skupina u kojoj su bili *A. Eser*, *D. Koenig*, *O. Lagodny* i *O. Triffterer*, pri čemu su preporuke tog prijedloga uključene u

stanovito vrijeme sudjelovati na Rimskoj konferenciji kao član njemačke delegacije⁶,

- s druge strane i zato što ideja o međunarodnom kaznenom sudu treba sada kao i prije javnu podršku kako bi je prihvatilo što više država. To vrijedi posebno za sadašnje ili buduće velike sile kao što su Rusija i Narodna Republika Kina, ali u krajnjoj liniji i za Sjedinjene Američke Države⁷.

II. OD NÜRNBERGA PREKO DEN HAAGA DO RIMA

1. Prethodnici

Dojam koji se nameće iz gornjeg naslova da se na put prema jednom stalnom međunarodnom sudu krenulo tek nakon Drugog svjetskog rata nije posve točan. Iako se značenje Međunarodnog vojnog suda u Nürnbergu⁸ ne smije podcijeniti, to nipošto nije bio prvi korak prema osnivanju neke vrste nadnacionalnog kaznenog suda za određene zločine. Prije bi se moglo reći da nas tragovi vode na prag 16. stoljeća, i to prema vojnom gradiću Breisachu na granici današnje

---

amandmane ILC Draft Code of Crimes against the Peace and Security of Mankind iz 1991. (otisnuto kao dodatak u: *O. Triffterer*, Acts of Violence and International Criminal Law, u: Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu 4 (2/1997), str. 872-881), kao i 1994. Draft Statute for an International Criminal Court with suggested modifications (*Updated Siracusa Draft*), prepared by a Committee of Experts, submitted by AIDP et al., done in Siracusa/Freiburg/Chicago 15 March, 1996. Glede tih djelatnosti usp. i *Ch. Nill-Theobald*, Anmerkungen über die Schaffung eines Ständigen Internationalen Strafgerichtshofs, u: *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft (ZStW)* 108 (1996), str. 230-239, kao i *K. Ambos*, Zum Stand der Bemühungen um einen ständigen Internationalen Strafgerichtshof und ein Internationales Strafgesetzbuch, u: *Zeitschrift für Rechtspolitik (ZRP)* 1996, str. 263-271, sa sinoptičkom usporedbom Alternativnih prijedloga iz Siracuse i Freiburga sa statutima ICTY-a i ICTR-a i s Prijedlogom ILC-a iz 1994. (str. 269 i dalje), zatim *H. H. Jescheck*, Zum Stand der Arbeiten der Vereinten Nationen für die Errichtung eines internationalen Strafgerichtshofs, u: A. Eser (Hrsg.), *Festschrift für Haruo Nishihara zum 70. Geburtstag*, 1998, str. 437-451, naročito str. 440, i *Ahlbrecht* (bilj. 2), str. 345 i dalje.

⁶ Najprije je u svibnju 1998. održana u Freiburgu neposredno pred Rimsku konferenciju u organizaciji Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht i suradnju s Office of the Prosecutor or the International Criminal Tribunal (ICTY and ICTR) Radionica o ulozi javnog tužitelja pri Stalnom međunarodnom kaznenom sudu, o čemu postoji dokumentacija u: *L. Arbour/A. Eser/K. Ambos/A. Sanders* (eds.), *The Prosecutor of a Permanent International Criminal Court*, Freiburg, 1998, uključujući i Freiburg Declaration on the Position of the Prosecutor of a Permanent International Criminal Court (str. 667-669) koja je bila upućena Rimskoj konferenciji. Usp. o tome i bilj. 68.

⁷ Usp. o tome pod III.C.

⁸ Usp. o tome bilj. 14.

Francuske i tadašnje habsburške države⁹. Ako nam se i čini smionim usporediti sud koji se svojevremeno bavio određenim ratnim zločinima koji nadilaze postojeće granice s međunarodnim sudom u današnjem smislu, moramo u najmanju ruku biti svjesni činjenice da predodžba o sudu koji se osniva na međunarodnoj razini tamo gdje nacionalno pravosuđe zakazuje nije nastala tek u posljednjem stoljeću; zapravo nas ta ideja vraća u drugu polovinu 19. stoljeća pri čemu je osobito važan Švicarac GUSTAVE MOYNIER koji je pod dojmom okrutnosti njemačko-francuskog rata 1870/71. kao tadašnji predsjednik Međunarodnog Crvenog križa istupio s prijedlogom o osnivanju međunarodnog suda¹⁰. No dok je to tada bila tek privatna inicijativa, ta je ideja doživjela međunarodno priznanje i na političkoj pozornici kada je po okončanju Prvog svjetskog rata mirovni ugovor sklopljen u Versaillesu predvidio da tadašnji njemački car “zbog najtežeg kršenja međunarodnog morala i svetosti ugovora” mora odgovarati pred međunarodnim kaznenim sudom osnovanim isključivo u tu svrhu¹¹. Taj međunarodni akt bio je, međutim, već na samom početku osuđen na propast jer Nizozemska nije bila spremna izručiti WILHELMA II. koji se u njoj sklonio.¹²

2. Međunarodni vojni sudovi u Nürnbergu i Tokiju

Usprkos – ili možda čak zbog – propasti ranijih pokušaja nastavilo se kako na privatnoj tako i na političkoj razini s nastojanjem da se osnuje međunarodni kazneni sud. Ozbiljnim napretkom u smislu međunarodnog prava može se smatrati prijedlog Konvencije o osnivanju Međunarodnog kaznenog suda protiv terorizma iz 1937.¹³ No i taj je pokušaj propao jer je u međuvremenu došlo do talijansko-etioopskog rata.

Odlučan korak od puke odluke spram zbiljskog suda učinjen je osnivanjem Međunarodnog vojnog suda u kolovozu 1945. sa sjedištem u Nürnbergu koji je bio nadležan za progon i kažnjavanje visokorangiranih ratnih zločinaca iz

---

⁹ Poblize o procesu koji je pred ad hoc sudom sastavljenom od 28 sudaca savezničkih gradova protiv kraljevog upravitelja Petera von Hagenbacha započet godine 1474. i koji je završio njegovim smaknućem *G. Schwarzenberger*, *International Law as applied by International Courts and Tribunals*, Vol. II: *The Law of Armed Conflict*, 1968, str. 462 i dalje.

¹⁰ *U. Fastenrath*, *Der Internationale Strafgerichtshof*, u: *Juristische Schulung* (JuS) 1999, str. 632-635 (632).

¹¹ Poblize o tome *H. H. Jescheck*, *Die Verantwortlichkeit der Staatsorgane nach Völkerstrafrecht*, 1952, str. 41 i dalje.

¹² *Usp. D. von Selle*, *Prolog zu Nürnberg – Die Leipziger Kriegsverbrecherprozesse vor dem Reichsgericht*, u: *Zeitschrift für Neuere Rechtsgeschichte* (ZNR) 19 (1997), str. 193-209, kao i *Ahlbrecht* (bilj. 2), str. 36 i dalje.

¹³ Poblize o tome *Jescheck* (bilj. 11), str. 117 i dalje, *Ahlbrecht* (bilj. 2), str. 57 i dalje.

europskih Sila osovine¹⁴ kao i osnivanjem u siječnju 1946. sličnog Međunarodnog vojnog suda za Daleki istok sa sjedištem u Tokiju¹⁵. Stoga u krajnjoj liniji nije pogrešno označiti Nürnberg kao polazište zbiljskog međunarodnog pravosuđa koje nije ostalo samo politička želja ili teorijski nacrt, nego se pokazalo djelotvornim jer je Nürnberški sud presudio ratnim zločincima i dio njih čak osudio na smrt, nakon čega su i smaknuti. Ipak ostaje činjenica, na koju kao Nijemac zbog mogućeg prigovora pristranosti upozoravam nerado, da sudišta u Nürnbergu i Tokiju nije osnovala svjetska zajednica, nego samo pobjedničke sile u Drugom svjetskom ratu, čime se njihova objektivnost kao nositelja tzv. "pobjedničke pravde" dovodi u pitanje¹⁶.

3. Ad hoc sudovi za Jugoslaviju i Ruandu

Ako osobno i ne dijelim navedene prigovore protiv Nürnberškog suda, nego ga prije ocjenjujem kao prvi zbiljski prodor prema međunarodnoj odgovornosti za zločine utemeljene na međunarodnom pravu, smatram da su čvrsti temelji postavljeni tek nakon daljnjih napora u okviru Ujedinjenih nacija¹⁷ koji su u novije vrijeme doveli do osnivanja međunarodnih kaznenih sudova za bivšu Jugoslaviju (ICTY) godine 1993. sa sjedištem u Den Haagu (Nizozemska)¹⁸ i

¹⁴ Statut Međunarodnog vojnog suda u Nürnbergu objavljen je na njemačkom u: *Ahlbrecht* (bilj. 2), str. 401-406. Potanko o temeljima i raspravama na Nürnberškom sudu *Jescheck* (bilj. 11), str. 126 i dalje, 140 i dalje. Za ocjenu iz današnje perspektive usp. – između ostalog – *Ahlbrecht* (bilj. 2), str. 59 i dalje, kao i *M.Ch.Bassiouni*, Das "Vermächtnis von Nürnberg": eine historische Bewertung fünfzig Jahre danach, u: G. Hankel/G. Stuby (Hrsg.), *Strafgerichte gegen Menschheitsverbrechen, Zum Völkerstrafrecht 50 Jahre nach den Nürnberger Prozessen*, 1995, str. 15-38, naročito str. 15 i dalje, 29 i dalje, *Cassese* (bilj. 2), str. 5 i dalje.

¹⁵ Statut Međunarodnog vojnog suda za Daleki istok u Tokiju objavljen je na engleskom u: *Ahlbrecht* (bilj. 2), str. 407-410, s daljnjim pojedinostima o tome str. 103 i dalje. Za ocjenu tog suda iz današnje perspektive usp. također *B. V. A. Röling/A. Cassese*, *The Tokyo Trial and Beyond. Reflections of a Peacemonger*, 1993.

¹⁶ Dokaze o tome daje *G. Werle*, Menschenrechtsschutz durch Völkerstrafrecht, u: *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft (ZStW)* 109 (1997), str. 808-829 (811 i dalje).

¹⁷ Poblize o tome *B. Graefrath*, Die Verhandlungen der UN-Völkerrechtskommission zur Schaffung eines Internationalen Strafgerichtshofs, *ZStW* 104 (1992), str. 191-200; usp. i *F. Rigaux*, *Internationale Tribunale nach den Nürnberger Prozessen*, u: Hankel/Stuby (bilj. 14), str. 142-168; *Ahlbrecht* (bilj. 2), str. 336 i dalje.

¹⁸ *Statute of the International Tribunal for former Yugoslavia (ICTY)*, UN Security Council Resolution 827 (25.5.1993), na engleskom i njemačkom, uključujući i (njemački) Zakon o Sudu za Jugoslaviju od 10.4.1995, objavljen u: *W. Schomburg/O. Lagodny*, *Internationale Rechtshilfe in Strafsachen*, 3. izd. 1998, str. 1175-1205. Detaljno o tome *Ahlbrecht* (bilj. 2), str. 232 i dalje, kao i naročito glede novijeg razvitka *M. Ch. Bassiouni/P. Manikas*, *The Law of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*, 1996, *Cassese* (bilj. 2), str. 10 i dalje.

za Ruandu (ICTR) godine 1994. sa sjedištem u Arushi (Tanzanija)^{19,20}. Ti sudovi imaju daleko širu legitimaciju jer ih je osnovalo Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija pa stoga nisu tvorevine samo pobjednika, koji može biti i pristran, nego sveobuhvatnije svjetske zajednice²¹.

No kako su ti sudovi – i to kako onaj za Jugoslaviju, tako i onaj za Ruandu – tek *ad hoc* sudovi koji svoje postojanje zahvaljuju određenim povijesno-političkim prilikama, pa stoga imaju ograničenu nadležnost, nedostaje im stalnost, i to kako u teorijskom, tako i u praktičnom pogledu²². Jer iako se broj predmeta zločina koje oni trebaju progoniti i suditi očigledno stalno povećava, pa bi utoliko mogli računati i na “vječnost”, oni ovise o financijskim davanjima koja se stalno obnavljaju, čime se njihova egzistencija neprekidno dovodi u pitanje.

4. Rimski odluka o stalnom Međunarodnom kaznenom sudu (ICC)

S obzirom na potrebu da se prekine ta nesigurnost i da se stvori temelj koji će manje ovisiti o slučaju i biti bolje strukturiran, ograničena nadležnost i sredstva *ad hoc* sudova dala su nov zamah u borbi za stalni međunarodni sud koja je napokon na Rimskoj diplomatskoj konferenciji 1998. dovela do uspjeha²³.

Iako bi se mnogo toga moglo reći o polazištima, dnevnom redu i različitim akterima – kako o onima na pozornici, tako i onima iza pozornice – okvir ovoga rada nameće obvezu da se ograničimo na tri općenita zapažanja:

---

¹⁹ *Statute of the International Tribunal for Rwanda (ICTR), UN Security Council Resolution 955 (8.II.1994)*, na engleskom i njemačkom, uključujući i (njemački) Zakon o Sudu za Ruandu iz 1998, objavljen u: *Schomburg/Lagodny* (bilj. 18), str. 1211-1219. Detaljno o tome *Ahlbrecht* (bilj. 2), str. 302 i dalje.

²⁰ Za razdoblje prije osnivanja tih sudova usp. *V. Morris/M.P. Scharf, An Insider's Guide to the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia. A Documentary, History and Analysis, Vol. I, 1995*, naročito str. 17 i dalje; *C. Hollweg, Das neue Internationale Tribunal der UNO und der Jugoslawienkonflikt*, u: *Juristenzeitung (JZ) 1993*, str. 980-998; *Ch. Tomuschat, Sanktionen durch Internationale Strafgerichtshöfe*, u: *Verhandlungen des 60. Deutschen Juristentages Münster 1994, sv. II/1, 1994*, str. 53-68 (54 i dalje); *O. Triffterer, Von "Nürnberg" zu einem Internationalen Gerichtshof zur Verfolgung der Kriegsverbrechen im ehemaligen Jugoslawien*, u: *H. Neisser (Hrsg.), Menschenrechte als politischer Auftrag, 1993*, str. 61-135, naročito str. 110 i dalje; *isti autor, Universeller Menschenrechtsschutz auch durch das Völkerstrafrecht? Von Nürnberg zum Internationalen "Jugoslawien-Tribunal" in den Haag*, u: *Politische Studien 46 (Sonderheft 1/1995)*, str. 32-55, naročito str. 44 i dalje; *B. Graefrath, Jugoslawien und die internationale Strafgerichtsbarkeit*, u: *Hankel/Stuby* (bilj. 14), str. 295-324.

²¹ Usp. *Hollweg* (bilj. 20), *JZ 1993*, str. 981 i dalje, 988.

²² Usp. i *Graefrath* (bilj. 20), str. 315, *Jescheck* (bilj. 2), str. 489 i dalje.

²³ Pored literature navedene u bilj. 2 usp. i radove: *J. Crawford, Adriaan Bos i Ph. Kirsch/D. Robinskon, Drafting History and Further Developments*, u: *Cassese/Gaeta/Jones* (bilj. 2), str. 23-91.

- ◆ U odnosu na pripremnu fazu i višegodišnje prethodne radove i različite nacрте koje je izradila International Law Commission (ILC)²⁴ sa sjedištem u UN valja istaknuti da su konačni ishod Konferencije i sam Rimski statut zadivljujući primjer za to u kojoj je mjeri bila potrebna prethodna potpora znanosti²⁵ i nevladinih organizacija²⁶ i kakav su one utjecaj trebale izvršiti sa svoje strane da bi se ostvario međunarodni plan tolike složenosti i s toliko implikacija na visoku politiku²⁷.
- ◆ S druge strane, s obzirom na borbu za prevlast između država koje su bile ozbiljno zainteresirane za Međunarodni kazneni sud i onih koje su otvoreno ili prikriveno nastojale spriječiti njegovo osnivanje, Rimski je konferencija pokazala da tamo gdje postoji volja, postoji i put za njezino ostvarivanje. U tom pogledu bila je od osobite važnosti odlučnost takozvane Like-Minded Group koju je činilo oko 60 država iste orijentacije a kojoj je pod vodstvom Kanade i Australije svakako pripadala i Njemačka²⁸ i koja je napokon omogućila i prihvaćanje Rimskog statuta, i to čak s imponantnim uspjehom jer je od oko 150 zemalja koje su sudjelovale u konačnom glasovanju ukupno 120 glasovalo za, a samo 7 protiv, pri čemu su se SAD kao oponent našle na strani gubitnika u neobičnom društvu s Narodnom Republikom Kinom i Irakom²⁹.
- ◆ Napokon, na Rimskoj konferenciji se potvrdilo da su u vezi s osnivanjem Međunarodnog kaznenog suda bila prijeporna osobito tri pitanja:
  - izbor i definicija zločina za koje treba utvrditi nadležnost Međunarodnog kaznenog suda,

²⁴ Poblize o tome: *J. Crawford*, The Work of the International Law Commission, u: Cassese/Gaeta/Jones (bilj. 2), str. 23-24, kao i Ambos (bilj. 25), str. 443 i dalje.

²⁵ Usp. – između ostalog – upućivanja u bilj. 2 i 3, nadalje *M. Ch. Bassiouni* (ed.), Commentaries on the International Law Commission's 1991 Draft Code of Crimes against the Peace and Security of Mankind, 1993, *Ahlbrecht* (bilj. 2), str. 335 i dalje, *K. Ambos*, Der Allgemeine Teil des Völkerstrafrechts. Ansätze einer Dogmatisierung, 2002, osobito str. 475 i dalje, kao i *A. Eser*, Individual Criminal Responsibility, u: Cassese/Gaeta/Jones (bilj. 2), str. 767-822 (776 i dalje).

²⁶ Usp. *W. R. Pace/M. Thieroff*, Participation of Non-Governmental Organisations, u: Lee (bilj. 2), str. 391-398, *W. R. Peace/J. Schense*, The Role of Non-Governmental Organisations, u: Cassese/Gaeta/Jones (bilj. 2), str. 105-143, kao i *Ahlbrecht* (bilj. 2), str. 348 i dalje.

²⁷ Opsežan sažetak svih napora koji su od Prvog svjetskog rata uloženi radi ostvarivanja međunarodne kaznene sudbenosti u (parlamentarnoj i izvanparlamentarnoj) politici i znanosti daje *M. Ch. Bassiouni*, Historical Survey: 1919-1998, u: *M. Ch. Bassiouni* (ed.), The Statute of the International Criminal Court. A Documentary History, 1998, str. 1-35.

²⁸ Poblize o tim grupiranjima *Ph. Kirsch/D. Robinson*, Reaching Agreement at the Rome Conference, u: Cassese/Gaeta/Jones (bilj. 2), str. 67-91 (70 i dalje).

²⁹ Usp. *Kirsch/Robinson* (bilj. 28), str. 75 i dalje, kao i glede podjele glasova koja nije službeno zapisnički konstatirana *L. N. Sadat*, The International Criminal Court and the Transformation of International Law: Justice for the New Millenium, 2002, str. 4.

- odnos između međunarodnog i nacionalnog kaznenog pravosuđa, pri čemu se prvenstveno postavilo pitanje obveznosti nacionalnih vlasti na suradnju s Međunarodnim kaznenim sudom, osobito glede predaje osumnjičenika ili prikupljanja dokaza, kao i
- stupanj neovisnosti koji Sudu i organima kaznenog progona trebaju zajamčiti kako Ujedinjene nacije i njezini organi, tako i nacionalne instancije, pri čemu je svakako važan i stupanj zaštite od drugih vanjskih utjecaja.

To nabrojanje prijemnih točaka dakako ne znači da nema i drugih pitanja koja bi zasluživala više pozornosti, kao što su prije svega opće pretpostavke kaznenopravne odgovornosti koje – iako u usporedbi s prijašnjim nacrtima vidno popravljene – nažalost još uvijek imaju ozbiljne nedostatke³⁰. No kao i uvijek kada se čini da je nacionalna suverenost u opasnosti i kada u raspravljanju glavnu riječ vode predstavnici međunarodnog prava, nije neobično da problemi svojstveni kaznenom pravu nailaze na manje zanimanje nego borba za bolju poziciju u odnosu na pravni status država članica i organizaciju suda, što uvijek ima i političku pozadinu³¹.

5. Kratak pregled Rimskog statuta

Iz razumljivih razloga ovdje je nemoguće prikazati Rimski statut u svim njegovim dimenzijama³². Pred nužnim izborom između opsežnog pregleda, koji može ispasti samo površan, i fokusiranja na manji broj specijalnih ali fundamentalnih pitanja, odlučio sam se za ovo posljednje. Ipak neće biti na odmet prikazati barem temeljnu raščlambu Rimskog statuta.

---

³⁰ To dobro ilustriraju već samo primjerice uzeti članak 31. (koji sam komentirao u: Triffterer, *Commentary*, bilj. 2, str. 537-554) i članci 25. odnosno 30. i 32. (koje sam komentirao u: Cassese/Gaeta/Jones, bilj. 2, str. 767-882 odnosno str. 889-948). Glede ostalih odredaba usp. opsežnu analizu općih pretpostavki kažnjivosti Rimskog statuta, koja uključuje i usporedbu s ranijim radovima i nacrtima, kod *Ambosa* (bilj. 25), naročito str. 497 i dalje.

³¹ Vrlo zornu sliku o mnoštvu različitih temeljnih pozicija i varijanata o pojedinim pitanjima daje kompilacija nacrti koje su izradili International Law Commission i Preparatory Committee a koji su prethodili Rimskom statutu i čine njegov temelj u: *Bassiouni*, *The Statute* (bilj. 2), str. 115-793. Daljnje pojedinosti o “borbi mišljenja” koja je prethodila Rimskoj konferenciji i odvijala se na njoj mogu se naći u literaturi navedenoj u bilj. 2.

³² Usp. – između ostalog – prikaz kod *Ahlbrechta* (bilj. 2), str. 360 i dalje, kao i pregledne članke; *K. Ambos*, *Zur Rechtsgrundlage des Internationalen Strafgerichtshofs. Eine Analyse des Rom-Statuts*, ZStW 111 (1999), str. 176-211, *A. Bruer-Schäfer*, *Der Internationale Strafgerichtshof. Die Internationale Strafgerichtsbarkeit im Spannungsfeld von Recht und Politik*, 2001, str. 195 i dalje, i *O. Triffterer*, *Der Ständige Internationale Strafgerichtshof – Anspruch und Wirklichkeit*, u: K. H. Gössel/O. Triffterer (Hrsg.), *Gedächtnis für Heinz Zipf*, 1999, str. 493-558.

Statut se sastoji od preambule, u kojoj se vrlo uvjerljivo upozorava na prijetnju koju predstavljaju međunarodni zločini i odlučnost da se oni suzbiju, i 13 dijelova koji obuhvaćaju ukupno 128 članaka:

- Prvi dio: Establishment of the Court – Utemeljenje suda (čl. 1-4),
- Drugi dio: Jurisdiction, Admissability and Applicable Law – Stvarna nadležnost, dopustivost pokretanja i vođenja postupka i primjenjivo pravo (čl. 5-21),
- Treći dio: General Principles of Criminal Law – Opća načela kaznenog prava (čl. 22-33),
- Četvrti dio: Composition and Administration of the Court - Sastav suda i sudska uprava (čl. 34-52),
- Peti dio: Investigation and Prosecution – Istraga i kazneni progon (čl. 53-61),
- Šesti dio: The Trial – Suđenje (čl. 62-76),
- Sedmi dio: Penalties – Kazne (čl. 77-80),
- Osmi dio: Appeal and Revision – Žalba i revizija (čl. 81-85),
- Deveti dio: International Cooperation and Judicial Assistance – Međunarodna suradnja i sudska pomoć (čl. 86-102),
- Deseti dio: Enforcement – Izvršenje (čl. 103-111),
- Jedanaesti dio: Assembly of States' Parties – Skupština država stranaka (čl. 112),
- Dvanaesti dio: Financing - Financiranje (čl. 113-118) i
- Trinaesti dio: Final Clauses – Zaključne odredbe (čl. 119-128).

III. TEMELJI I GRANICE MEĐUNARODNE SUDBENOSTI

Kako se vidi već iz teksta drugog dijela (Jurisdiction, Admissability and Applicable Law), temelji i granice međunarodne sudbenosti predstavljaju mješavinu materijalnih i procesnih elemenata, naime nabrojanje određenih zločina (A) i udovoljavanje određenim procesnim preduvjetima (B); tek ako su i u mjeri u kojoj su ti elementi s obje strane ispunjeni, postoji međunarodna sudbenost (C).

A. Četiri kategorije međunarodnih zločina (čl. 5)³³

1. Zajednička obilježja

Imamo li pred očima djelomično vrlo opširne popise mogućih međunarodnih zločina koje se tijekom posljednjih desetljeća uvijek iznova predlagalo kao mogući predmet međunarodne sudbenosti³⁴, odredba čl. 5. Rimskog statuta o nadležnosti ispada prilično kratka jer su u njoj navedene samo četiri kategorije zločina: genocid, zločini protiv čovječnosti, ratni zločini i zločin agresije.

No i taj poprilično uzak izbor međunarodnih zločina još je više sužen time što se sudbenost Međunarodnog kaznenog suda ograničava na “najteža kaznena djela međunarodnog značaja” (čl. 1. st. 1. reč. 1), pri čemu je “dopustivost” postupka još k tome isključena kada je “slučaj nedovoljne težine koja ne opravdava daljnje postupanje Suda” (čl. 17. st. 1. toč. d)³⁵. To znači da čak i onda kada je počinjena radnja iz opisa jednog od navedenih zločina još treba ispitati je li međunarodna zajednica kao cjelina do te mjere tangirana da je kazneni progon pred Međunarodnim kaznenim sudom opravdan. Imajući u vidu taj opći zahtjev, valja kod pojedinih zločina osobito obratiti pozornost na sljedeće:

2. Genocid (čl. 6)

Genocid u osnovi određuju tri elementa:

- *pravno dobro*, jer se štite nacionalne, etničke, rasne ili vjerske skupine kao takve od njihova potpunog ili djelomičnog uništenja,
- specifična *radnja počinjenja*, pri čemu se “klasičnim” oblicima genocida kao što su ubijanje ili teško oštećenje zdravlja ili otežavanje životnih uvjeta članovima skupine dodaju kao “moderni” oblici istrebljenja još mjere sprečavanja rađanja ili prisilno premještanje djece iz jedne skupine u drugu,
- nužna *namjera* da se u cijelosti ili djelomično uništi jedna od navedenih skupina.

---

³³ Općenito o nastanku tog “posebnog dijela” Rimskog statuta *H. von Hebel/D. Robinson*, Crimes within the Jurisdiction of the Court, u: Lee (bilj. 2), str. 79-126, *Triffterer* (bilj. 32), str. 507 i dalje.

³⁴ Pri čemu valja posebno imati na umu kompilacije mogućih “international crimes” koje zagovara *M. Ch. Bassiouni*, *International Criminal Law: Crimes*, 1986. (2. izd. 2002).

³⁵ Usp. o tome i pod III. B. 2.

3. Zločini protiv čovječnosti (čl. 7)

Kod te kategorije zločina nužno je dvoje:

- S jedne strane mora se počiniti jedna od jedanaest radnji opisanih u Statutu, pri čemu se u neku ruku “klasičnim” zvjerstvima kao što su ubojstvo, porobljivanje i mučenje kao reakcija na tzv. etničko čišćenje ili diktatorske vladavine kao nove radnje dodaju prisilno nestajanje osoba, zločin apartheida te prisilna trudnoća ili prisilna sterilizacija. Osim toga se polje primjene toga članka u znatnoj mjeri proširuje nekom vrstom generalne klauzule (čl. 7. st. 1. toč. k) kojom se obuhvaćaju i “ostala nečovječna djela slične naravi”, čime se zapravo dovodi u pitanje određenost te kategorije.
- S druge se strane stanovito sužavanje postiže time što se navedene radnje moraju izvršiti “u sklopu širokog ili sustavnog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva, uz znanje o tom napadu” (čl. 7. st. 1), pri čemu se ipak postavlja pitanje mora li i obični vojnik koji sudjeluje u radnji opisanoj u zakonu poznavati ukupni plan ili će inkriminacije zahvatiti samo vojne vlastodršce ili druge “policy maker”. To pitanje za sada još nije potpuno razjašnjeno³⁶, pri čemu meni osobno izgleda dovoljno da pojedinačni počinitelj znade da je uključen u neljudsku politiku i da pritom ne mora pobliže poznavati opseg i strukturu čitavog plana.

4. Ratni zločini (čl. 8)

I toj kategoriji zločina svojstvena je povezanost jednog općeg obilježja s određenim radnjama.

Kao moguće *radnje* spominju se najprije “teške povrede Ženevskih konvencija” iz 1949. (čl. 8 st. 2. toč. a), kao što su namjerno ubojstvo, nečovječno postupanje (uključujući biološke pokuse) ili uzimanje talaca. To pobliže određenje međutim generaliziranjem je prošireno na “druge teške povrede” međunarodnih zakona i običaja u okviru *oružanog sukoba* (čl. 8. st. 2. toč. b-f), tako da je na kraju obuhvaćeno oko 50 raznih radnji kao oblika ratnih zločina koje se pak djelomično poklapaju sa zločinima protiv čovječnosti (čl. 7), kao primjerice silovanje, seksualno porobljivanje ili prisila na prostituciju, a da Statut ne daje odgovor na pitanje kako se ima postupiti u slučaju takvog “stjecaja” više bića kaznenih djela³⁷.

---

³⁶ Usp. R. Dixon, Čl. 7, rubna bilj. 15, u: Triffterer, Commentary (bilj. 2), von Hebel/Robinson (bilj. 33), str. 95 i dalje.

³⁷ Ta praznina nije nikakva specifičnost kaznenog djela iz čl. 8. jer Rimskom statutu općenito nedostaju odredbe o onome što se u njemačkom pravnom krugu naziva “stjecaj”. Za mogući pokušaj nalaženja izlaza usp. S. Walther, Cumulation of Offences, u: Cassese/Gaeta/Jones (bilj. 2), str. 475-495.

Čini se da je to u materijalnom smislu široko polje primjene ipak doživjelo stanovito ograničenje odredbom prema kojoj "jurisdiction" Međunarodnog kaznenog suda "posebice" postoji kada su ratni zločini počinjeni kao dio plana ili politike ili kao dio masovnog činjena takvih kaznenih djela (čl. 8. st. 1). Upitno je, međutim, do koje je mjere to ograničenje obvezno. To bi bio slučaj da je nadležnost Međunarodnog kaznenog suda bila prihvaćena "samo" kada su ratni zločini počinjeni pod uvjetima iz citirane klauzule, kako su to predlagale SAD. No pošto je umjesto "only" unijeto "in particular"³⁸, Sud može biti nadležan i kad ne postoji izričit politički plan ili "large-scale commission", kao npr. kada je prilikom pojedinačne akcije potpuno uništeno neko nebranjeno selo, a ne može se dokazati da je to učinjeno kao dio plana ili politike.

U vezi s ratnim zločinima valja skrenuti pozornost i na prijelaznu odredbu u čl. 124. prema kojoj neka država članica može odbiti nadležnost Međunarodnog kaznenog suda u razdoblju od sedam godina nakon stupanja na snagu Statuta ako je ratni zločin navodno počinio jedan od njezinih državljana ili je počinjen na njezinu teritoriju. Kako ta klauzula "opt-out", koja se u Rimskom statutu našla najviše zbog zalaganja Francuske³⁹, predstavlja slabljenje međunarodne sudbenosti, što se može objasniti jedino vlastitim nacionalnim interesima, bilo bi poželjno da se pozivanjem na nju nijedna zemlja ne izvlači od međunarodne odgovornosti za ratne zločine – no tu je nadu Francuska već iznevjerila⁴⁰.

5. Zločin agresije

Ta je kategorija zločina – slično kao što je prije bilo vidljivo kod ratnih zločina – daljnji primjer za to kako nekim zemljama teško pada podvrgavanje Međunarodnom kaznenom sudu. Jer iako je zločin agresije u nadležnosti Međunarodnog kaznenog suda (čl. 5. st. 1. toč. d), sudionici Rimske konferencije nisu se mogli suglasiti oko definicije agresije⁴¹. Stoga je u tom dijelu provođenje međunarodne sudbenosti odgođeno tako dugo dok se zločin agresije ne definira u postupku predviđenom u tu svrhu (čl. 121. i 123) i dok se ne utvrde daljnji uvjeti za sudbenost (čl. 5. st. 2). Kada se to može očekivati i hoće li do toga ikada doći, u ovom se trenutku ne može predvidjeti⁴².

---

³⁸ Usp. *von Hebel/Robinson* (bilj. 33), str. 106 i dalje.

³⁹ Usp. *A. Zimmermann*, Čl. 124, rubna bilj. 1, u: Triffterer, *Commentary* (bilj. 2).

⁴⁰ I to putem deklaracije koja je pratila francusko potvrđivanje Rimskog statuta: kritički o tome *A. Pellet*, *Entry into Force and Amendment of the Statute*, u: *Cassese/Gaeta/Jones* (bilj. 2), str. 145-184 (168 i dalje).

⁴¹ Poblíže o tome *A. Zimmermann*, Čl. 5, rubna bilj. 17 i dalje, u: Triffterer, *Commentary* (bilj. 2).

⁴² O tome sa skepsom, iako ne i bez svake nade, *G. Gaja*, *The long Journey towards Repressing Agression*, u: *Cassese/Gaeta/Jones* (bilj. 2), str. 427-441.

B. Procesni preduvjeti za primjenu sudbenosti (čl. 12-20)

Pretpostavka da je počinjen jedan od navedenih zločina nužan je, ali nipošto ne i dovoljan uvjet za nadležnost Međunarodnog kaznenog suda. Pored toga moraju se ispuniti još i daljnji uvjeti, odnosno ne smiju postojati određene okolnosti koje isključuju nadležnost. Pri tome se mogu razlikovati u biti tri vrste pozitivnih i negativnih razloga:

1. Načela za primjenu Rimskog statuta

Ta se načela možda mogu najjednostavnije objasniti ako se usporede s primjenom nacionalnog kaznenog prava na kaznena djela počinjena u inozemstvu⁴³. Pođe li se od toga da je vršenje državne vlasti – uključujući sudbenu – u osnovi ograničeno na vlastito državno područje (“teritorijalno načelo”), za primjenu nacionalnog kaznenog prava na djela počinjena izvan vlastitog državnog područja potreban je poseban temelj. On se može prvenstveno sastojati u državljanstvu počinitelja (“aktivno personalno načelo”) ili žrtve (“pasivno personalno načelo”), ali se može raditi i o zaštiti vlastitih državnih interesa (“realno” ili “zaštitno načelo”) ili o zaštiti međunarodnih pravnih dobara (“univerzalno načelo” ili “načelo svjetskog prava”). U određenim okolnostima dolazi u obzir i “zastupnička sudbenost”, prije svega kada država na čijem je području djelo počinjeno nije u stanju poduzeti kazneni progon pa ga prepušta drugoj državi. Dok usporedba različitih nacionalnih kaznenih zakonodavstava pokazuje da ona, šireći svoju primjenu na kaznena djela počinjena u inozemstvu, na različit način posežu za jednim ili drugim od navedenih načela, za međunarodno je kazneno sudovanje “univerzalno načelo” prvi izbor koji se nameće sam po sebi. To znači da već samo počinjenje nekog od zločina navedenog u Statutu povlači nadležnost Međunarodnog kaznenog suda, i to bez obzira na mjesto počinjenja djela ili državljanstvo počinitelja ili žrtve⁴⁴. Moglo bi se pomisliti da su od toga izuzeta područja država koje nisu članice Statuta, ali ni to ne bi bilo prihvatljivo jer kada su u pitanju zločini koji su prema čl. 5. st. 1. Rimskog

---

⁴³ Općenito o razlikovanju nacionalnih konkurirajućih kaznenih prava, međunarodne (procesne) suradnje i nadnacionalne sudbenosti usp. A. Eser, *Basic Issues of Transnational Cooperation in Criminal Cases*, u: E. M. Wise (ed.), *Criminal Science in a Global Society. Essays in Honor of Gerhard O. W. Müller*, 1994, str. 3-20.

⁴⁴ Usp. L. Caflisch, *Der neue Internationale Strafgerichtshof - ein nötiger oder wünschenswerter Eingriff in die staatliche Hoheit?*, u: Deutsche Sektion der Internationalen Juristen-Kommission (Hrsg.), *Eingriff in die inneren Angelegenheiten fremder Staaten zum Zwecke des Menschenrechtsschutzes*, 2002, str. 39-63 (49), kao i C. Kreß, *Der Internationale Strafgerichtshof und die USA*, u: *Blätter für deutsche und internationale Politik*, 9/2002, str. 1087-1100 (1089 i dalje).

statuta “značajni za cijelu međunarodnu zajednicu”, nijedna nacionalna država ne smije zapravo izbjeći međunarodnu kaznenu sudbenost. Takvo shvaćanje univerzalnog načela, koje je jedino dosljedno, nije se ipak moglo do kraja afirmirati zbog vlastitih nacionalnih interesa mnogih država zabrinutih za svoju suverenost⁴⁵. Stoga je u Rimskom statutu međunarodna sudbenost vezana i uz druga načela, iako ne uvijek na posve transparentan način. U tom smislu valja razlikovati sljedeće slučajeve:⁴⁶

- (a) kad *Vijeće sigurnosti* Ujedinjenih nacija uputi tužiteljstvu Međunarodnog kaznenog suda slučaj u kojem se smatra da je počinjen jedan od međunarodnih zločina (čl. 13. toč. b),
- (b) kad jedna ili više *država članica* uputi tužiteljstvu slučaj u kojem smatra da je počinjen takav zločin (čl. 13. toč. a), i
- (c) kad *tužitelj* sam pokrene istragu a predraspravno vijeće (tzv. Pre-Trial Chamber) to odobri (čl. 13. toč. c, čl. 15. st. 4),
- (d) pri čemu u slučajevima (b) i (c) mora postojati dodatni uvjet da je
  - *država na čijem je području djelo počinjeno stranka Statuta* (čl. 12. st. 2. toč. a): utoliko ovdje dolazi do izražaja “teritorijalno načelo”,
  - ili da je *okrivljenik državljanin države koja je stranka Statuta* (čl. 12. st. 2. toč. b): utoliko se ova odredba veže uz “aktivno personalno načelo”.

Kako komplikacija nikad nije dosta, zahtjev da se mora raditi o državi stranci može se nadomjestiti prihvaćanjem nadležnosti Međunarodnog kaznenog suda za kazneno djelo u pitanju od strane *države koja nije stranka*, a na čijem je području djelo počinjeno ili čije državljanstvo ima okrivljenik, na temelju tzv. klauzule “*opt-in*” (čl. 12. st. 3).

2. Dovoljna “težina” kao pretpostavka dopustivosti (čl. 17. st. 1. toč. d)

Iako se to možda i ne bi moglo razumjeti kao prava pretpostavka nadležnosti, ograničenje međunarodne sudbenosti sastoji se i u tome da Međunarodni kazneni

---

⁴⁵ To se može objasniti i time da se univerzalno načelo na međunarodnoj razini nije moglo učvrstiti još u prošlosti: usp. *M. Ch. Bassiouni*, Universal Jurisdiction for International Crimes. Historical Perspectives and Contemporary Practice, u: Virginia Journal of International Law 42 (2001), str. 81-162 (105 i dalje). O nasuprot tome komplementarnoj primjeni nacionalne kaznene vlasti radi kaznenog progona međunarodnih zločina na temelju univerzalnog načela usp. literaturu navedenu u bilješkama 54 i 64.

⁴⁶ Poblize o takvim različitim “trigger – mehanizmima” pomoću kojih se nadležnost Međunarodnog kaznenog suda utemeljuje ili isključuje usp. *F. Lattanzi*, The Rome Statute and State Sovereignty. ICC Competence, Jurisdictional Links, Trigger Mechanisms, u: Lattanzi/Schabas (bilj. 2), str. 51-66, kao i prilozi o “Trigger Mechanisms” *Ph. Kirsch/D. Robinson* und *L. Condorelli/S. Villalpando*, u: Cassese/Gaeta/Jones (bilj. 2), str. 619-664.

sud neki slučaj može proglasiti “inadmissable”, ako je “slučaj nedovoljne težine koja ne opravdava daljnje postupanje Suda”, jer se ne radi o “najtežim kaznenim djelima koja se tiču međunarodne zajednice kao cjeline” (čl. 17. st. 1. toč. d u vezi s preambulom st. 10. i čl. 1. rečenica 2).

3. Sažetak bitnih pretpostavki međunarodne sudbenosti

Zanemare li se daljnja ograničenja koja mogu proizaći iz prevlasti nacionalnog kaznenog pravosuđa⁴⁷ i načela “ne bis in idem” (čl. 20), pravo Međunarodnog kaznenog suda da pokrene postupak pretpostavlja sljedeće:

- ◆ u prvom se redu počinitelju mora staviti na teret jedan od zločina predviđenih u čl. 5,
- ◆ zatim djelo mora imati dovoljnu težinu koja će opravdati istragu i vođenje postupka pred Međunarodnim kaznenim sudom (čl. 17. st. 1. toč. d),
- ◆ napokon moraju ili država u kojoj je djelo počinjeno ili država čiji je okrivljenik državljanin biti ugovorni partner Međunarodnog kaznenog suda (čl. 12. st. 2); nije li taj uvjet ispunjen, država ipak može putem klauzule “opt-in” iz čl. 12. st. 3. priznati sudbenost Međunarodnog kaznenog suda za zločin koji je u pitanju.

Budu li ispunjene navedene pretpostavke, prema okolnostima može se čak i državljanin *države koja nije stranka* podvrći sudbenosti Međunarodnog kaznenog suda, primjerice u slučaju kada vojnik države koja nije stranka počini humanitarni zločin na području države koja jest stranka. Isto je tako članstvo države u kojoj je djelo počinjeno kao i državljanstvo okrivljenika neodlučno ako je Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija uputilo predmet Međunarodnom kaznenom sudu (čl. 13. toč. b)⁴⁸. Prema tome i državljani SAD-a mogu u određenim okolnostima potpasti pod sudbenost Međunarodnog kaznenog suda, čak i ako SAD ne pristupe Rimskom statutu i shodno tome odbiju svaku suradnju sa Sudom. Ta bojazan da bi i u slučaju nepristupanja Rimskom statutu vlastiti državljani mogli potpasti pod sudbenost Međunarodnog kaznenog suda navela je SAD, iako su u Rimu glasovale protiv prihvaćanja Statuta, da se konačno - i to u posljednjem trenutku prije nego je 31.12.2000. istekao rok za potpisivanje (čl. 125. st. 1) - ipak još odluče za potpisivanje i na taj si način osiguraju pravo da sudjeluju u raspravljanju o prihvaćanju Elements of Crimes i Rules of Procedure and Evidence⁴⁹ koje je trebala izraditi Preparatory Commission. Ako su

---

⁴⁷ Usp. pod IV. 1.

⁴⁸ Usp. III. B. 1 (a).

⁴⁹ Usp. VII. 2.

se SAD nakon toga ipak putem u međunarodnom pravu neuobičajenog “*unsigning*” ponovno povukle iz Rimskog statuta⁵⁰, okolnost da je taj uzmak uslijedio pošto je Preparatory Commission završila rad upućuje na zaključak da više nije bilo mogućnosti utjecati na njezin rad. No američka se vlada nije time zadovoljila, nego je prešla u aktivni boj protiv Međunarodnog kaznenog suda time što je potaknula Vijeće sigurnosti da osigura jednogodišnji imunitet za pripadnike američkih oružanih snaga (koji se uvijek može obnoviti)⁵¹ a nizom bilateralnih ugovora nastojala što veći broj zemalja obvezati da američke državljane neće izručivati Međunarodnom kaznenom sudu⁵². To će se ipak teško opravdati razumljivom željom da se otklone eventualni neopravdani kazneni progoni američkih državljana pa načelno odbijanje međunarodnog sudstva ima dublji razlog⁵³. Jer kao što će se vidjeti iz sljedeće glave o odnosu nacionalne i međunarodne sudbenosti, SAD bi u slučaju kaznenog progona protiv vlastitog državljanina bile u mogućnosti pokretanjem postupka pred svojim sudom spriječiti kazneni progon pred Međunarodnim kaznenim sudom – a da ne govorimo o dodatnim mehanizmima zaštite, kao što je osobito dužnost predraspravnog vijeća da odobri kazneni progon (čl. 15. st. 3, čl. 61. Rimskog statuta), čime se mogu odbiti kazneni progoni koji su možda posve neutemeljeni ili motivirani političkom samovoljom.

---

⁵⁰ Pismom američke vlade glavnom tajniku Ujedinjenih nacija od 6. svibnja 2002. Tim putem pošla je i izraelska vlada uputivši 28. kolovoza 2002. pismo istog sadržaja.

⁵¹ Usp. Rezoluciju 1422 Vijeća sigurnosti od 12. srpnja 2002. Poblíže o pravim razlozima i dubioznosti te rezolucije sa stajališta međunarodnog prava *Kreß* (bilj. 44), naročito str. 1092 i dalje.

⁵² S time su se u međuvremenu suglasili Izrael i Rumunjska: usp. *Neue Zürcher Zeitung* od 12. 8. 2002. Ako se ugovori sklope s državama strankama, postavlja se pitanje može li se poštovanje obveze da se ne udovolji zahtjevima za predaju dovesti u sklad s obvezom na suradnju država stranaka koju su one preuzele u skladu s čl. 86. Rimskog statuta. Čak ako je prema čl. 98. Rimskog statuta zamolnica za predaju nedopuštena, ako bi njezinim ispunjenjem država stranka kršila neku međunarodnu obvezu, ipak se u tom slučaju podrazumijeva da ta obveza sa svoje strane nije nastala kršenjem dužnosti suradnje iz čl. 86. Rimskog statuta. Usp. također *Kreß* (bilj. 44), str. 1088 i dalje.

⁵³ Prigovori koje američki autori iznose protiv međunarodnog sudstva razlikuju se po vrsti i dometu, usp. npr. posebni svezak *The United States and the International Criminal Court*, u: *Law and Contemporary Problems* 64 (2001), sa stajalištima koja se djelomično razilaze. Usp. nadalje *Caflich* (bilj. 44), str. 58 i dalje, *Kreß* (bilj. 44), str. 1088 i dalje.

IV. ODNOS MEĐUNARODNOG KAZNENOG SUDA PREMA NACIONALNOM KAZNENOM PRAVOSUĐU I UJEDINJENIM NACIJAMA

1. Komplementarnost između nacionalne i međunarodne kaznene sudbenosti⁵⁴

Da bi se mogla razumjeti već u preambuli (st. 10) spomenuta “komplementarnost” međunarodne spram nacionalne kaznene sudbenosti, neće biti na odmet da se najprije osvrnemo na status prethodnih međunarodnih sudova⁵⁵.

Međunarodnim vojnim sudovima u Nürnbergu i Tokiju bilo je svojstveno da su oni – ako možda i ne teorijski, ali svakako u praksi – imali *ekskluzivnu* kaznenu vlast u odnosu na svako nacionalno kazneno pravosuđe. Oba suda izvršavala su svoju kaznenu vlast u zemljama čiji su državljani u osnovi bili u pitanju i ako su ratni zločini i bili počinjeni u stranim državama koje su se zbog toga u neku ruku smatrale njihovim žrtvama, razumljivo je da one nisu imale ništa protiv toga da za njih sudi međunarodni sud. Na taj su način međunarodni vojni sudovi mogli izravno doći do okrivljenika i dokaznih sredstava⁵⁶. Stoga se ovdje radilo o “direct enforcement model”, kako mu je vjerojatno prvi dao ime BASSIOUNI⁵⁷.

Ovlasti ad hoc sudova za Jugoslaviju i Ruandu nešto su suženije. Doduše i njihova je jurisdikcija “primacy over national courts”, što ima za posljedicu da ICTY u svakom stadiju postupka može zahtijevati da mu se ustupi nadležnost (čl. 9. st. 2. Statuta ICTY-a), ali taj primat nije isključive naravi, jer u skladu s izričitom *konkurirajućom* nadležnošću nacionalni sudovi zadržavaju pravo na kazneni progon međunarodnih zločina tako dugo dok ICTY ne preuzme predmet (čl. 9. st. 1. Statuta ICTY-a)⁵⁸.

⁵⁴ Općenito o tome A. Eser, National Jurisdiction over Extraterritorial Crimes within the Framework of International Complementarity, u: L. Ch. Vohrah/M. Bohlander (eds.), *Man's Inhumanity to Man. Essays in Honour of Antonio Cassese*, 2002, str. 277-293; usp. i Werle (bilj. 16), str. 832 i dalje.

⁵⁵ Općenito o tome P. Benvenuti, Complementarity of the International Criminal Court to National Criminal Jurisdiction, u: Lattanzi/Schabas (bilj. 2), str. 21-50, T. J. Holmes, Complementarity: National Courts versus the ICC, u: Cassese/Gaeta/Jones (bilj. 2), str. 667-686.

⁵⁶ Usp. Benvenuti (bilj. 55), str. 23 i dalje.

⁵⁷ I to M. Ch. Bassiouni, International Criminal Law. A Draft International Criminal Code, 1980, str. 107 i dalje – za razliku od Indirect Enforcement Model, prema kojem se međunarodno kazneno pravo primjenjuje posredstvom nacionalnih sudova. Usp. o tome i Triffterer (bilj. 32), str. 515 i dalje, kao i Triffterer, Commentary (bilj. 2), dio 1, rubna bilj. 49.

⁵⁸ Usp. Graefrath (bilj. 20), str. 297 i dalje, kao i Benvenuti (bilj. 55), str. 32 i dalje, Triffterer (bilj. 32), str. 519 i dalje.

Razumljivo je da ta pitanja prioriteta imaju bitno značenje za suverenost nacionalnih država. Stoga su već u pripremama za Rimsku konferenciju bila neizbježna suprotstavljanja zbog kojih su mogla propasti sva nastojanja da se osnuje Međunarodni kazneni sud⁵⁹. Rješenje je napokon nađeno u tome da se izričito prizna *komplementarnost* međunarodne naspram nacionalne kaznene sudbenosti (preambula st. 10, čl. 1. st. 2)⁶⁰. U toj “čarobnoj riječi”⁶¹ sadržana su sljedeća načela:

- (a) Iako Rimski statut ne govori niti o “primatu” niti o “prioritetu” jedne strane prema drugoj, ipak iz njegova duha proizlazi da *nacionalno* kazneno pravosuđe ima u najmanju ruku načelni *prioritet*. Jer ako i tako dugo dok nadležna država kazneno progona međunarodni zločin ili ga je konačno presudila, kazneni se postupak pred Međunarodnim kaznenim sudom ne može pokrenuti (čl. 17. st. 1. točke a do c, čl. 20).
- (b) Ta nacionalna prednost ipak prestaje kada nadležno *nacionalno* pravosuđe “*ne želi ili nije u stanju*” propisno provesti kazneni progon (čl. 17. st. 1. točke a i b), pri čemu se pretpostavlja da nedostatak volje za progon između ostalog postoji i kad se nacionalni kazneni postupak vodi s ciljem da se okrivljeni državljanin zaštiti od učinkovitog kaznenog progona (čl. 17. st. 2, čl. 20. st. 3). O tome bi se moglo raditi kada bi država doduše pokrenula kazneni postupak protiv svog državljanina, ali s ciljem da ga oslobodi optužbe, kako bi se u slučaju daljnjeg međunarodnog ali i nacionalnog kaznenog progona mogla pozvati na zabranu dvostrukog kažnjavanja (čl. 20).
- (c) Kako se ima odlučiti u slučaju sukoba nadležnosti unutar takve u neku ruku konsektivne nadležnosti nacionalnog i međunarodnog kaznenog suda i tko na kraju ima odlučnu riječ, ovisi o tome tko je nadležan da odlučuje o nadležnosti. Ako bi, primjerice, nacionalni sud mogao sam odlučivati o tome smatra li se ili ne voljnim da provede postupak, Međunarodni kazneni sud bio bi prepušten dobroj ili zloj volji nacionalnih sudova. No ako, suprotno tome, Međunarodni kazneni sud odlučuje o tome je li nacionalni sud voljan ili sposoban za kazneni progon međunarodnog zločina, u slučaju sukoba nadležnosti treba posljednju i odlučnu riječ dati njemu. Iako to u Statutu nije izričito rečeno, nema dvojbe da Međunarodni kazneni sud odlučuje o nesposobnosti nacionalnog suda (čl. 17. st. 3) pa to govori u prilog zaključka

---

⁵⁹ Općenito glede odnosa nacionalne suverenosti prema nadnacionalnoj kaznenoj sudbenosti usp. *Bassiouni* (bilj. 45), str. 89 i dalje.

⁶⁰ Usp. *Triffterer* (bilj. 32), str. 527 i dalje, *Benvenuti* (bilj. 55), str. 38 i dalje, *J. T. Holmes*, *The Principles of Complementarity*, u: Lee (bilj. 2), str. 41-78.

⁶¹ O preuzimanju francuske riječi “*complémentarité*” u engleski, pri čemu je iskovana dotad u tom jeziku nepoznata riječ “*complementarity*”, usp. *M. Ch. Bassiouni*, *Explanatory Note on the ICC Statute*, u: *Revue internationale de Droit Pénal* (bilj. 1), str. 5.

da, usprkos vremenskom prioritetu nacionalnog suda, *primat* na kraju pripada Međunarodnom kaznenom sudu⁶².

- (d) Ne treba podcijeniti konačno ni dužnost nacionalnih pravosuđa na *međunarodnu suradnju* s Međunarodnim kaznenim sudom, kako je ona razmjerno vrlo potanko propisana u devetom dijelu Rimskog statuta (čl. 86 – 102)⁶³.
- (e) Izgleda da je takav ishod u skladu i s funkcijom međunarodnog pravosuđa: ma kako je s jedne strane razumljivo dati prvenstvo odgovarajućem nacionalnom pravosuđu jer se na taj način poštuje nacionalna suverenost i omogućuje kazneni progon u blizini mjesta na kome je djelo počinjeno, tako je s druge strane teško opravdati da međunarodno pravosuđe, koje je i ustanovljeno radi progona međunarodnih zločina, mora pasivno promatrati kako neko nacionalno pravosuđe - bez obzira iz kojih razloga - ne udovoljava svojoj dužnosti da kazneno progoni takve zločine. Uvijek kada se polazi od tradicionalnih predodžaba o suverenosti, rado se previđa da kazneni progon međunarodnih zločina nije samo pravo odgovarajuće države, nego i obveza svjetske zajednice čije se ispunjenje ne smije prepustiti dobroj volji neke države, nego mora biti i zadaća međunarodnog pravosuđa. Stoga kod međunarodnih zločina nacionalno pravosuđe u osnovi izvršava zadaću međunarodne zajednice, i ako ono u tome zakaže, međunarodna je zajednica sama dužna izvršiti tu zadaću⁶⁴. U tom svjetlu treba gledati i na dužnost suradnje prema čl. 86. Rimskog statuta: s njome se bilateralni ugovori s državama nečlanicama mogu uskladiti samo ako na mjesto međunarodne sudbenosti stupi odgovarajući ozbiljni kazneni progon u nacionalnim okvirima.

---

⁶² Usp. *Caflisch* (bilj. 44), str. 51, *Holmes* (bilj. 59), str. 51 i dalje, *Sh. A. Williams*, Čl. 17, rubna bilj. 31, u: *Triffterer Commentary* (bilj. 2), ali i *A. Cassese*, *The Statute of the International Criminal Court: Some Preliminary Reflexions*, u: *European Journal of International Law (EJIL)* 10 (1999), str. 144-171 (159 i dalje), *Triffterer* (bilj. 32), str. 529 i dalje.

⁶³ Općenito o tome *D. Rinoldi/N. Parisi*, *International Co-Operation and Judicial Assistance Between States Parties and the International Criminal Court*, u: *Lattanzi/Schabas* (bilj. 2), str. 339-390, kao i *A. Ciampi*, *The Obligation to Cooperate*, u: *Cassese/Gaeta/Jones* (bilj. 2), str. 1607-1638.

⁶⁴ Poblize o toj obvezi progona koja proizlazi iz samog ustrojstva svjetske zajednice *A. Eser*, *Harmonisierte Universalität nationaler Strafgehalt: Ein Desiderat internationaler Komplementarität bei Verfolgung von Völkerrechtsverbrechen*, u: *A. Donatsch/M. Forster/Ch. Schwarzenegger* (Hrsg.), *Strafrecht, Strafprozessrecht und Menschenrechte. Festschrift für Stefan Trechsel*, 2002, str. 219-236 (naročito 232 i dalje); usp. i *Eser* (bilj. 54).

2. Uloge Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija i Tužiteljstva⁶⁵

I te su uloge bile predmet žustrih rasprava kako prije, tako i tijekom Rimske konferencije. Već prema tome može li Tužiteljstvo Međunarodnog kaznenog suda poduzeti kazneni progon na temelju svog prava ili mu je za to potrebno odobrenje Vijeća sigurnosti UN, ili to Vijeće čak ima isključivo pravo pokrenuti međunarodni kazneni postupak, pomiče se objektivna pravednost prema političkoj moći. Ako bi inicijativa za kazneni progon bila u rukama Vijeća sigurnosti, mogle bi se njegove članice odmah zaštititi od kaznenog progona vlastitih državljana pred Međunarodnim kaznenim sudom – prema svojoj moći u međunarodnim razmjerima. Tko pak ide za ostvarenjem nepristrane pravednosti u najvećoj mogućoj mjeri, mora ustrajati na što jačem i neovisnijem položaju Tužiteljstva. Borba koja se vodila za te pozicije dovela je na koncu do sljedećeg kompromisa:

- S jedne strane *tužitelju* je dano pravo da pokreće istragu (čl. 13. toč. c, čl. 15. st. 1. i 2), pri čemu on ipak podliježe sudskom nadzoru putem predraspravnog vijeća (čl. 15. st. 3-6)⁶⁶.
- S druge strane *Vijeće sigurnosti* ima pravo uputiti Tužiteljstvu “situation” u kojoj su možda počinjeni jedan ili više međunarodnih zločina (čl. 13. toč. b) i na taj ga način potaknuti na kazneni progon. Mnogo je osjetljivije, jer se njime sprečava tužitelj, pravo Vijeća sigurnosti u obrnutom smjeru da u razdoblju od 12 mjeseci zatraži odgodu istrage ili kaznenog progona (čl. 16). To zacijelo može biti od koristi ako bi se preuranjenim pokretanjem istrage prema nekom neubrojivom diktatoru ugrozio svjetski mir. Ipak se time otvaraju vrata za opstrukciju jer članice Vijeća sigurnosti mogu blokirati istragu protiv vlastitih državljana, pri čemu je još nerazjašnjeno je li za to dovoljan već i pojedinačni veto ili članica Vijeća sigurnosti koja se odluči na takvu intervenciju mora dobiti većinu na svoju stranu⁶⁷.
- To pravo Vijeća sigurnosti na intervenciju vrijedi čak i u slučaju ako se neka država posluži svojim pravom da uputi tužitelju slučaj u kojem smatra da je počinjen zločin (čl. 13. toč. a); jer i u takvom slučaju kada neko nacionalno kazneno pravosuđe koje se ne smatra sposobnim za kazneni progon

---

⁶⁵ Općenito o tome *P. Gargiulo*, The Controversial Relationship between the International Criminal Court and the Security Council, u: Lattanzi/Schabas (bilj. 2), str. 67-102, *L. Yee*, The International Criminal Court and the Security Council, u: Lee (bilj. 2), str. 143-152.

⁶⁶ Općenito o tome *S. A. Fernández de Gurmendi*, The Role of the International Prosecutor, u: Lee (bilj. 2), str. 175-188; *J. R. W. D. Jones*, The Office of the Prosecutor, u: Cassese/Gaeta/Jones (bilj. 2), str. 269-274; *G. Turone*, Powers and Duties of the Prosecutor, u: Cassese/Gaeta/Jones (bilj. 2), str. 1137-1180.

⁶⁷ U posljednjem smislu po prilici *Cafilisch* (bilj. 44), str. 57, i *Kreß* (bilj. 44), str. 1095.

zatraži pomoć Međunarodnog kaznenog suda, Vijeće sigurnosti može se umiješati na temelju čl. 16.

Kolika se važnost pripisuje takvoj podjeli moći između Međunarodnog kaznenog suda koji zastupa sve zemlje i Vijeća sigurnosti koje zastupa manji broj zemalja može se očitati otud što je bivša glavna tužiteljica sadašnjih međunarodnih sudova za Jugoslaviju i Ruandu sutkinja LOUISE ARBOUR smatrala shodnim da se pitanje tužitelja raspravi na međunarodnom skupu. Kao suorganizatoru tog skupa pruža mi naravno zadovoljstvo što mogu utvrditi da je ne mali broj zahtjeva postavljenih u Freiburškoj deklaraciji o položaju Tužiteljstva stalnog Međunarodnog kaznenog suda⁶⁸ našao shodnu primjenu u Rimskom statutu.

Na taj način ostvarena ravnoteža moći ozbiljno je ugrožena, ako ne već i poremećena kada je Vijeće sigurnosti na inzistiranje SAD-a Rezolucijom 1422 od 12. srpnja 2002. u skladu s čl. 16. Rimskog statuta unaprijed odobrilo 12-mjesečnu odgodu istrage i kaznenog progona za slučaj angažiranja postrojbi UN u korist državljana država koje nisu stranke Rimskog statuta⁶⁹. Utoliko više nam je potrebna nada da ipak neće doći do produljenja odgode za daljnju godinu dana, o čemu je već odlučeno, a da se prethodno ne ispita suglasnost takvog anticipiranog ograničenja kaznenog progona sa smislom klauzule o odgodi iz čl. 16. i s obvezom na suradnju iz čl. 86. Rimskog statuta te da se ne osigura da u slučaju kad postoji osnovana sumnja nacionalno pravosuđe okrivljenika ozbiljno udovolji svojoj dužnosti da poduzme kazneni progon zbog međunarodnog zločina⁷⁰.

V. OPĆA NAČELA I ELEMENTI KAZNE NE ODGOVORNOSTI

Već sama činjenica da Rimski statut ima poseban odjeljak pod nazivom General Principles of Criminal Law (treći dio) zaslužuje pohvale kao novitet i značajan uspjeh. Prethodni nacrti koje je izradila International Law Commission i u čijoj su pripremi sudjelovali pretežno predstavnici međunarodnog prava⁷¹ gotovo nisu sadržavali kaznenopravne odredbe,⁷² a statuti međunarodnih

---

⁶⁸ Usp. o tome već u bilj. 6 spomenutu dokumentaciju, s Deklaracijom objavljenom na engleskom, francuskom, španjolskom i njemačkom, str. 667 i dalje.

⁶⁹ Usp. bilj. 51.

⁷⁰ Ta će se obveza teško vezati na formalno članstvo u Rimskom statutu jer se ona – kako je već rečeno pod IV.1 (e) – u slučaju međunarodnih zločina funkcionalno odnosi na svjetsku zajednicu.

⁷¹ Usp. *Ch. Tomuschat*, Die Arbeit der ILC im Bereich des materiellen Völkerrechts, u: Hanke/Stuby (bilj. 14), str. 270-294.

⁷² Usp. A. Eser, The Need for a General Part, u: Bassiouni (bilj. 25), str. 43-52, *Nill-Theobald* (bilj. 5), str. 235 i dalje.

sudova za Jugoslaviju i Ruandu ograničili su se na oskudne odredbe o osobnoj i individualnoj kaznenopravnoj odgovornosti (čl. 6, 7. statuta ICTY-a i ICTR-a). Kako je čak i Draft Statute for a Permanent International Criminal Court što ga je 1994. izradila International Law Commission imao samo kratak članak 33. o Applicable Law, jedna je skupina stručnjaka za kazneno pravo odlučila da 1995. i 1996. na radionicama u Siracusi i Freiburgu pripremi Alternativni nacrt s razmjerno potankim materijalno-pravnim odredbama⁷³. Ti prijedlozi našli su svoje mjesto u prijedlogu odluke što ga je izradio Preparatory Committee za Rimsku konferenciju pa Rimski statut sada sadrži temeljne odredbe o bitnim pretpostavkama kaznene odgovornosti odnosno o razlozima koji je eventualno isključuju (čl. 21–33). Ne pretendirajući na potpunost, osvrnut ćemo se ovdje samo na sljedeće točke⁷⁴:

1. Primjenjivo pravo (čl. 21)

Budući da Rimski statut iz razumljivih razloga nije mogao razriješiti sva pitanja iz kaznenog prava, nužno je praznine popuniti pomoću drugih normi. Radi toga je u čl. 21. predviđena neka vrsta hijerarhije⁷⁵:

- ◆ Prvenstveno se ima primijeniti sam *Statut* (st. 1. toč. a), uključujući i dodatna *Obilježja kaznenih djela* koja je u međuvremenu izradila Preparatory Commission (Elements of Crimes)⁷⁶ koja opet sa svoje strane sadrže neke probleme, naročito glede zahtjeva koji se postavljaju o odnosu na “mental elements”⁷⁷.

---

⁷³ Usp. u pojedinostima čl. 33. do 33-18. *Update Siracusa-Draft* (bilj. 5), kao i *K. Ambos*, Establishing an International Criminal Court and an International Criminal Code: Observation from an International Criminal Law Viewpoint, u: *European Journal of International Law (UJIL)* 7 (1996), str. 519-544, osobito str. 529 i dalje; *isti autor* (bilj. 5), *ZRP* 1996, str. 264, 268 i dalje.

⁷⁴ O daljnjim pojedinostima usp. – pored odgovarajućih komentara članaka 31. do 33. u: *Triffterer* (bilj. 2), str. 537-588, i u: *Cassese/Gaeta/Jones* (bilj. 2), str. 733-1101 – priloge o bitnim pitanjima: *K. Ambos*, General Principles of Criminal Law in the Rome-Statute, u: *Criminal Law Forum* 10 (1999), str. 1-32, *isti autor*, (bilj. 32), str. 184 i dalje, i *C. Kreß*, Die Kristallisation eines Allgemeinen Teils des Völkerstrafrechts: die Allgemeinen Prinzipien des Strafrechts im Statut des Internationalen Strafgerichtshofs, u: *Humanitäres Völkerrecht* 1999, str. 4-10 (10) kao i – osobito glede procesa nastanka – *P. Saland*, International Criminal Law Principles, u: *Lee* (bilj. 2), str. 189-216. Općenito o odnosu tih propisa prema njemačkom pravu *G. Werle*, Völkerstrafrecht und geltendes deutsches Strafrecht, u: *Juristenzeitung (JZ)* 2000, str. 755-760 (759), *Jeschek* (bilj. 2), str. 494 i dalje.

⁷⁵ Usp. u pojedinostima *A. Pellet*, Applicable Law, u: *Cassese/Gaeta/Jones* (bilj. 2), str. 1051-1084, pri čemu njegova kritika, koja jednostrano polazi s pozicija međunarodnog prava, ipak nije posve uvjerljiva.

⁷⁶ Usp. bilj. 1 kao i pod VII. 2.

⁷⁷ Usp. *K. Ambos*, Allgemeiner Teil (bilj. 25), str. 772 i dalje, 805 i dalje, *A. Eser*, Mental Elements – Mistake of Fact and Mistake of Law, u: *Cassese/Gaeta/Jones* (bilj. 2), str. 889-949.

- ◆ kao drugo, primijenit će se odgovarajući *međunarodni* ugovori ili načela (st. 1. toč. b).
- ◆ Nedostaju li navedeni izvori, primijenit će se *opća pravna načela* koja će Sud izvesti iz nacionalnih zakona pravnih sustava svijeta, uključujući i nacionalne zakone država koje bi redovito bile nadležne za odgovarajuće zločine, uz pretpostavku ipak da ta načela nisu u suprotnosti s Rimskim statutom ili drugim normama međunarodnog prava (st. 1. toč. c)⁷⁸. Na taj je način otvoren put za razvitak nadnacionalnog prava iz načela nacionalnih pravnih sustava u čemu treba svakako vidjeti i izazov za usporedno kazneno pravo⁷⁹.
- ◆ Međunarodni kazneni sud može nadalje primijeniti i vlastito *sudačko pravo* (st. 2), pri čemu još treba razjasniti do koje je mjere ono obvezno⁸⁰.
- ◆ Napokon, u skladu s *Consistency* testom, koji je osobito razradila Kanada, treba obratiti pozornost na to da tumačenje i primjena prava ne budu u raskoraku s međunarodno priznatim ljudskim pravima i da ne djeluju diskriminirajuće (st. 3), pri čemu se izričito spominjanje spola (“gender”) nekim zemljama nije svidjelo, ali je na kraju ipak zadržano⁸¹.

2. Načelo zakonitosti

To je načelo raspoređeno u više propisa, i to “*nullum crimen sine lege*” u čl. 22, “*nulla poena sine lege*” u čl. 23. i zabrana povratnog djelovanja zakona u čl. 24. Te odredbe odgovaraju standardima u nacionalnim pravima. Ipak valja upozoriti na to da čl. 22. st. 2. isključuje analogiju, što nije uobičajeno u svim zemljama, te propisuje obvezu restriktivnog tumačenja u korist optuženika, što se susreće samo u nekim zemljama⁸².

⁷⁸ Kako bi mogla izgledati takva primjena prava može se pokazati na primjeru krajnje nužde zbog prisile kojom se bavio ICTY u slučaju *Erdemović v. C. Kreß*, *Zur Methode der Rechtsfindung im Allgemeinen Teil des Völkerstrafrechts*, ZStW 111 (1999), str. 597-623. Usp. i – osobito o brojnim izmjenama u procesu nastajanja – *Pellet* (bilj. 75), str. 1073 i dalje.

⁷⁹ Usp. i A. Eser, *Funktionen, Methoden und Grenzen der Strafrechtsvergleichung*, u: H.-J. Albrecht u.a. (Hrsg.), *Internationale Perspektiven in Kriminologie und Strafrecht. Festschrift für G. Kaiser*, Berlin 1998, str. 1499-1529 (1514 i dalje). M. Delmas-Marthy, *The ICC and the Interaction and National Legal Systems*, u: Cassese/Gaeta/Jones (bilj. 2), str. 1915-1929.

⁸⁰ ICTY je ipak takvu vezanost na “judicial precedens” zaniijekao, suprotstavivši se na taj način tradiciji sustava common law (usp. slučaj *Kupreškić*, IT-95-16-T, Para 540); usp. o tome kao i o ne baš jasnoj judikaturi Međunarodnog suda pravde *Pellet* (bilj. 75), str. 1065 i dalje.

⁸¹ Usp. *Saland* (bilj. 74), str. 213. i dalje.

⁸² O pojedinostima usp. S. Lamb, *Nullum crimen, nulla poena sine lege in International Criminal Law*, u: Cassese/Gaeta/Jones (bilj. 2), str. 733-766.

3. Osobna kaznena odgovornost (čl. 25)

Taj središnji propis bio je iz razumljivih razloga vrlo prijeporan, a u sadašnjem obliku ne bi se mogao označiti kao osobito sretan⁸³. Tko u skladu s naslovom očekuje opsežno uređenje svih bitnih elemenata kaznene odgovornosti, ostat će razočaran. U osnovnim crtama uređena su samo sljedeća pitanja:

- Budući da se nadležnost Međunarodnog kaznenog suda ograničava na *fizičke osobe* (st. 1), samim time isključena je kaznena odgovornost pravnih osoba za koju su se zalagale neke zemlje⁸⁴.
- Dok nedostaju pobliže odredbe o pojedinačnom počinitelju, razmjerno je opširno normirano *sudioništvo* (st. 3. toč. a-e)⁸⁵.
- Dok je propisana kažnjivost *pokušaja* (st. 3. toč. f), nema posebne odredbe o *nečinjenju*, što ne znači da je ono isključeno jer Statut na raznim mjestima rabi termin “ponašanje” (conduct) u širem smislu, tako da je njime obuhvaćeno kako činjenje tako i nečinjenje (čl. 24. st. 1).⁸⁶

4. Osnove isključenja kaznene odgovornosti

To je naslov čl. 31. Rimskog statuta, ali se razlozi koji mogu dovesti do isključenja kaznene odgovornosti nalaze i u raznim drugim člancima⁸⁷. Rađanje tog članka bilo je znatno otežano već zbog toga što su se stajališta kako o potrebi izričitog propisa, tako i o njegovom sadržaju i opsegu bitno razilazila⁸⁸. Sadašnji se tekst ima posebno zahvaliti Argentini. U najkraćim crtama valja istaknuti barem sljedeće:

- S obzirom na to da se ne govori o “defences”, nego o “*grounds for excluding criminal responsibility*”, očito je kao uzor poslužilo kontinentalnoeuropsko shvaćanje.

---

⁸³ Poblje o tome A. Eser, Individual Criminal Responsibility, u: Cassese/Gaeta/Jones (bilj. 2), str. 767-822 (osobito str. 768 i dalje, 819 i dalje). Retrospektivno o cjelokupnj problematici usp. i K. Ambos, Individual Criminal Responsibility in International Criminal Law: A Jurisprudential Analysis – From Nuremberg to The Hague, u: G. K. McDonald/O. Swake-Goldmann (eds.), Substantive and Procedural Aspects of International Criminal Law, Vol. I, 2000, str. 5-31.

⁸⁴ Usp. Eser (bilj. 83), str. 778 i dalje, *Caflisch* (bilj. 44), str. 51, *Saland* (bilj. 74), str. 199.

⁸⁵ Poblje o tome Eser (bilj. 83), str. 818 i dalje.

⁸⁶ Usp. Eser (bilj. 83), str. 818 i dalje.

⁸⁷ Usp. u pojedinostima A. Eser, Grounds for Excluding Criminal Responsibility, u: Triffterer, Commentary (bilj. 2), čl. 31. (str. 537-554).

⁸⁸ Poblje o tome *Saland* (bilj. 74), str. 206 i dalje.

- Budući da osnove isključenja kaznene odgovornosti nisu taksativno nabrojene, Sud može razmotriti i neki drugi razlog isključenja protupravnosti ili krivnje (čl. 31. st. 3).
- Budući da se zajedno tretiraju *neubrojivost* zbog duševnih smetnji (čl. 31. st. 1. toč. a) ili zbog opijenosti (b), *nužna obrana* (c) i *krajnja nužda* (d), a da se ne upozorava na razlike među njima, za žaljenje je što nije prihvaćena razlika između razloga isključenja protupravnosti i krivnje koju poznaju već mnoge zemlje⁸⁹.
- Taj konceptijski nedostatak mogao bi biti razlog i zašto se odredbe o *mental element* (čl. 30.) i o *zabludi* (čl. 32.) mogu smatrati manje uspjelim⁹⁰.
- Suprotno tome, rješenje *dobne granice* (koje su predložile Italija i Kanada) valja označiti elegantnim: kako je kod osoba mlađih od 18 godina jedino isključena "jurisdiction" Međunarodnog kaznenog suda (čl. 26), mogao se Statut držati po strani od prijedora o tome kada počinje kaznena odgovornost, što je u svjetskim razmjerima različito riješeno (u nekim zemljama kaznena odgovornost počinje sa 7 godina, u drugima naprotiv tek sa 21 godinom). Pošto je Statut kod osoba mlađih od 18 godina isključio tek svoju jurisdikciju, ostavljeno je nacionalnim sustavima na volju hoće li kaznenu odgovornost prihvatiti i u mlađoj dobi⁹¹.

5. Kazne

Za to područje treba istaknuti sljedeće:

- Kako su u čl. 77. kao glavne kazne predviđene samo *kazna zatvora*, *novčana kazna* i *konfiskacija (oduzimanje imovinske koristi)*, smrtna je kazna prešutno isključena. No to vrijedi samo za međunarodno sudstvo, pa se time ne dira u kazne predviđene u nacionalnom zakonodavstvu zbog čega je na nacionalnoj razini i dalje moguća smrtna kazna⁹².
- Iako nije predviđeno da počinitelj odgovara za štetu *žrtvama*, u njihovom je interesu ipak potaknuto osnivanje fonda u korist žrtava (čl. 79), o kojem će konačno odlučiti Skupština država članica⁹³.

⁸⁹ Usp. A. Eser, "Defences" in Strafverfahren wegen Kriegsverbrechen, u: K. Schmoller (Hrsg.), Festschrift für Otto Triffterer zum 65. Geburtstag, 1966, str. 755-775, ali i A. Cassese, Justifications and Excuses in International Criminal Law, u: Cassese/Gaeta/Jones (bilj. 2), str. 951-956.

⁹⁰ Poblize o tome Eser (bilj. 77), str. 846, 891 i dalje.

⁹¹ Usp. Saland (bilj. 74), str. 200 i dalje.

⁹² O daljnjim pojedinostima usp. R. E. Fife, Penalties, u: Lee (bilj. 2), str. 319-343, W. A. Schabas, Penalties, u: Cassese/Gaeta/Jones (bilj. 2), str. 1497-1534.

⁹³ Usp. Ch. Mutukumar, Reparation to Victims, u: Lee (bilj. 2), str. 242-270, kao i općenito o pravima žrtava u Rimskom statutu P. Jorda/J. de Hemptinne, The Status and Role of the Victim, u: Cassese/Gaeta/Jones (bilj. 2), str. 1387-1419.

VI. PROCESNE KONVERGENCIJE IZMEĐU *COMMON LAW* I *CIVIL LAW*

Ako bi se htjelo o procesnim problemima koje nameće međunarodno sudovanje raspraviti samo u grubim crtama, bio bi potreban poseban rad o tome⁹⁴. Umjesto toga usredotočit ćemo se na strukturalni aspekt koji je tijekom priprema Rimske konferencije uvijek iznova bio povod za raspravu, naime treba li u oblikovanju postupka više doći do izražaja akuzatorno načelo iz *common law* ili inkvizitorno načelo iz kontinentalnoeuropskog prava. Na to je pitanje teško naći odgovor u samim odredbama Rimskog statuta jer njegovi dijelovi posvećeni postupku (peti, šesti i osmi dio) daju samo skelet postupka u grubim crtama. Osnovne tri faze postupka, i to istraga (čl. 53-61), suđenje (čl. 62-76) i postupak u povodu pravnih lijekova (čl. 81-85) uobičajene su u svijetu i nisu posebno vezane ni uz *common law* ni uz *civil law*. Stoga je sam Statut trebalo dopuniti posebnim Rules of Procedure and Evidence čija je izrada povjerena Preparatory Commission a koja je to obavila u zadanom roku (30. lipnja 2000)⁹⁵, tako da sada preostaje još jedino potvrda Skupštine države stranaka (čl. 51), što se i očekuje. Ne ulazeći u potanku analizu cjelokupne problematike koja ovdje nije moguća, zadovoljit ćemo se tvrdnjom da se već iz temeljnog sklopa Rimskog statuta daje zaključiti kako postupak pred Međunarodnim kaznenim sudom sadrži kako inkvizitorne tako i akuzatorne elemente:

- Tako će se s jedne strane prilika pružena optuženiku da prizna djelo ili da izjavi kako se ne osjeća krivim (čl. 64. st. 8. a, čl. 65. st. 1) moći shvatiti kao fenomen srodan anglosaksonskom *guilty plea*.
- S druge je strane uvođenje predraspravnog vijeća (Pre-Trial Chamber) koje odlučuje o potvrdi optužbe (čl. 15. st. 3, čl. 61) ili o dopustivosti mjera u istrazi (čl. 56-60) pojava koja prije obilježava *civil law*, osobito njemačko kazneno procesno pravo. Još je jasnije inkvizitorna tradicija došla do izražaja u tome što tužitelj nije jednostrani protivnik (u smislu *adversary*) optuženika, nego mora voditi istragu kako bi utvrdio istinu, pa je u tu svrhu dužan na jednak način utvrđivati činjenice koje idu na štetu i u korist počinitelja (čl. 54)⁹⁶.

⁹⁴ Detaljan uvid u tu problematiku nudi Chapter 8 "International Criminal Law Procedures", u: Lee (bilj. 2), str. 217-304, kao i Section 6 "International Criminal Proceeding", u: Cassese/Gaeta/Jones (bilj. 2), str. 1111-1585, dok *Ambos* (bilj. 32), str. 195 i dalje, i *Fastenrath* (bilj. 10), str. 634 i dalje, ukazuju samo na bitna načela i tijek postupka.

⁹⁵ Usp. u pojedinostima *F. Guariglia*, The Rules of Procedures and Evidence for the International Criminal Court: A New Development in International Adjudication of Individual Criminal Responsibility, u: Cassese/Gaeta/Jones (bilj. 2), str. 1111-1133. Ta su pravila uklopljena u tekst Rimskog statuta koji je objavljen u *Revue Internationale de Droit Pénal* 71 (1/2/2000) (bilj. 1).

⁹⁶ U tom se pogledu Rimski statut razlikuje od Statuta ICTY-a koji ne poznaje dužnost tužitelja da utvrđuje okolnosti koje idu u korist počinitelja: usp. *M. Bergsmo/P. Kruger*, Duties and Powers of the Prosecutor, u: Triffterer, Commentary (bilj. 2), čl. 54, rubna bilj. 2, 10.

Uspije li to povezivanje inkvizitornih i akuzatornih elemenata, otvorio bi se put i nacionalnim kaznenim postupcima prema strukturalno isprepletenom istražno-kontradiktornom procesnom sustavu u kojem će cilj suda biti utvrđivanje istine, ali će se on ostvarivati na što je više moguće kontradiktoran način⁹⁷.

VII. OCJENA I POGLED U BUDUĆNOST

1. Postignuti ciljevi i otvoreni novi putovi

Ako se i čini smionim davati ocjenu na temelju selektivnog i još k tome subjektivnog prikaza određenih temeljnih crta Rimskog statuta, može se već sada utvrditi da smo se na mukotrpnom i kamenitom putu k osnivanju stalnog Međunarodnog kaznenog suda znatno približili cilju. Čak i ako pritom mnoge želje moraju ostati neispunjene, ipak je glede temeljnih pitanja ostvaren napredak koji se još prije nekoliko godina ne bi mogao smatrati mogućim⁹⁸. Ne preten- dirajući na potpunost, valja prije svega istaknuti sljedeće:

- ◆ Prvo, time što se država kao stranka Rimskog statuta ujedno podvrgla nadležnosti Međunarodnog kaznenog suda (čl. 12. st. 1) isključene su uobičajene rezerve. Pored takve automatske nadležnosti za države stranke, sudbenosti Suda podliježu i državljani država koje nisu stranke ako počine međunarodni zločin na području države stranke. Zato se može savjetovati i nekoj skeptičnoj zemlji da – makar i samo u vlastitom interesu – radije pristupi Statutu, nego da ostane po strani. Na taj način Međunarodni kazneni sud dobiva na privlačnosti i autoritetu.
- ◆ Drugo, u načelu “komplementarnosti” nađen je model u kojem se u osnovi poštuje nacionalna sudbenost, a intervencije međunarodnog sudstva treba se pribojavati jedino ako ona sama zakaže. Ako u tom slučaju primat u vršenju pravde i prelazi na Međunarodni kazneni sud, takvo je ograničenje nacionalne suverenosti opravdano jer je u interesu međunarodne solidarnosti.
- ◆ Treće, u napetom odnosu između Vijeća sigurnosti UN i Tužiteljstva Međunarodnog kaznenog suda pronađena je ravnoteža koja doduše nije potpuna, ali je u sadašnjim okolnostima prihvatljiva. S jedne strane Tužiteljstvo može

---

⁹⁷ Jasna tendencija u smjeru takvog usuglašavanja došla je do izražaja na međunarodnom kolokviju: Kazneno pravosuđe između pravičnog postupka i učinkovitosti. Konvergirajući i divergirajući razvitak kaznenog procesnog prava, održanom početkom svibnja 2002. Prilozi sa tog skupa predviđeni su za objavljivanje u redakciji *A. Esera* i *Ch. Rabensteina*.

⁹⁸ Usp. i zaključnu ocjenu u *The Bord of Editors, The Rome Statute: A Tentative Assessment*, u: Cassese/Gaeta/Jones (bilj. 2), str. 1901-1913.

vidjeti priznanje svoje neovisnosti u pravu na pokretanje istražnog postupka (čl. 13. toč. c, čl. 15. st. 1), a s druge strane Vijeće sigurnosti ima ne samo pravo da pokreće istragu (čl. 13. toč. b), nego i mogućnost da utječe na odgodu postupka koji je pokrenulo Tužiteljstvo (čl. 16). Kako bi se osiguralo da te ovlasti Vijeća sigurnosti neće dovesti do zlouporaba u korist pojedinih nacionalnih interesa, a na štetu pravednosti ili čak radi načelnog slabljenja Međunarodnog kaznenog suda, potrebna je kritička budnost i svjetskopolitička ravnoteža.

- ◆ Četvrto, u odnosu na zločine iz nadležnosti Međunarodnog kaznenog suda katalog “klasičnih” zločina opravdano je proširen novim zločinima protiv čovječnosti. Također, dok opći elementi kaznene odgovornosti još sadrže neke praznine i unutarnje proturječnosti, ipak je s Rimskim statutom ostvaren proboj u novo samim time što su prvi put propisani temelji bitnih pretpostavki kaznene odgovornosti za međunarodne zločine.
- ◆ Peto, iako postupovna pravila treba dalje konkretizirati i dopunjavati, usuglašeno povezivanje načela iz raznih svjetskih pravnih poredaka dokazuje da se krenulo pravim putem. Utoliko je Rimski statut i u procesnom smislu kotao u kome se tope razni pravni sustavi.
- ◆ Šesto, napokon nije za podcjenjivanje ni napredak postignut u pravnoznanstvenom i interdisciplinarnom pogledu jer su predstavnici međunarodnog javnog prava, koji su do sada područje međunarodnog sudstva rado smatrali svojim područjem i zatvarali se pred drugim pravnim disciplinama⁹⁹, već u pripremama za Rimsku konferenciju prihvatili suradnju s predstavnicima kaznenog prava. To se otvaranje i formalno ogleda u tome što se prilikom rasporeda sudaca Međunarodnog kaznenog suda po odjelima mora osigurati da “svaki odjel ima prikladnu kombinaciju stručnjaka za kazneno materijalno i procesno pravo te za međunarodno pravo” (čl. 39. st. 1)¹⁰⁰. To za kaznenopravnu znanost predstavlja kako izazov, tako i šansu koju treba shvatiti sasvim ozbiljno.

2. Sljedeći koraci

Iako je 1. srpnja 2002. proslavljeno rođenje Međunarodnog kaznenog suda, novoj tvorevini treba za život i rad još daljnja njega. To se ogleda u tri glavna smjera:

---

⁹⁹ Pri tome doduše još i danas neki pravници koji se bave međunarodnim pravom ne mogu prikriti svoju averziju prema penalistima, što npr. nije teško uočiti u komentaru čl. 21. (Applicable Law) koji je napisao *Alain Pellet*, bivši Chairman of International Law Commission (bilj. 75).

¹⁰⁰ Ta sretna pomiješanost stručnjaka za kazneno i međunarodno pravo ima se prvenstveno zahvaliti švicarskoj inicijativi (za razliku od engleskog prijedloga koji se ograničavao na penaliste), usp. *Caflich* (bilj. 44), str. 54.

- ◆ Samom Rimskom statutu potrebne su još različite dopune i osiguranja. U prvom redu Skupština država stranaka treba potvrditi spomenute Elements of Crime (čl. 9) i Rules of Procedure and Evidence (čl. 51), što će se najvjerojatnije i dogoditi. Ne treba zanemariti ni daljnje odluke u vezi s ustrojstvom Suda, kao što je izbor sudaca (čl. 36. st. 6), tužitelja i njegovih zamjenika (čl. 42. st. 4) i tajnika (čl. 43. st. 4) te osiguranje proračuna (čl. 112), što je sve obveza Skupštine država stranaka¹⁰¹.
- ◆ Nadalje, treba se i nakon što je uvjerljivo premašen broj od 60 ratifikacija potrebnih da Rimski statut stupi na snagu pobrinuti za nove izjave o pristupanju, jer što je više zemalja koje će svojim pristupom podržati Međunarodni kazneni sud – među kojima su osobito važne one najmoćnije, s to većim autoritetom on može krenuti u akciju u smislu globalne pravednosti.
- ◆ Napokon, i onim zemljama koje su se već priključile Rimskom statutu preostaje još da na neki način uredi vlastitu kuću, i to u trostrukom pogledu: da bi mogla osigurati prioritet nacionalnog kaznenog pravosuđa koji proizlazi iz komplementarnosti¹⁰², svaka država stranka mora svoje materijalno kazneno pravo tako urediti da međunarodne zločine predviđene u Rimskom statutu može kazneno progoniti i prema vlastitom pravu. Da bi pak mogla udovoljiti svojoj obvezi na suradnju¹⁰³, država stranka mora otvoriti odgovarajuće putove i otkloniti eventualne zapreke za suradnju. Primjerice, te je pretpostavke kažnjivosti i kaznenog progona Savezna Republika Njemačka na nacionalnoj razini ispunila s jedne strane donijevši Međunarodni kazneni zakonik, u kojem je djela opisana u člancima 5. do 8. Rimskog statuta proglasila kaznenim djelima s bitno jednakim sadržajem i prema njemačkom pravu i ujedno pojasnila pitanja u vezi s njima¹⁰⁴, a s druge strane donijevši Zakon o suradnji s Međunarodnim kaznenim sudom koji prvenstveno sadrži postupovne odredbe o predaji osoba i pravnoj pomoći¹⁰⁵. Sve je to učinjeno pošto je već prije nego je donijet Zakon o ratifikaciji¹⁰⁶ izmijenjen i Ustav

¹⁰¹ O daljnjim pojedinostima usp. *A. Bos*, Assembly of States Parties, u: Cassese/Gaeta/Jones (bilj. 2), str. 297-314.

¹⁰² Usp. pod IV.1 (a).

¹⁰³ Usp. pod IV.1 (d).

¹⁰⁴ Gesetz zur Einführung des Völkerstrafgesetzbuches od 26.6.2002. (Bundesgesetzblatt 2002, Teil I, str. 2254-2260). O pojedinostima usp. *G. Werle*, Das Völkerstrafgesetzbuch, u: Juristenzeitung 2002, str. 725-734.

¹⁰⁵ Gesetz zur Ausführung des Römischen Statuts des Internationalen Strafgerichtshofs od 21.6.2002. (Bundesgesetzblatt 2002, Teil I, str. 2144-2165). Poblize o tome *P. Wilkitzki*, The German Law on Co-Operation with the ICC, u: International Criminal Law Review 2(2002), str. 195-212.

¹⁰⁶ Gesetz zum Römischen Statut des Internationalen Strafgerichtshofs (IStGH-Statutgesetz) od 4.12.2000. (Bundesgesetzblatt 2000, Teil II, str. 1393).

tako da je neovisno o ustavnopravnoj zabrani izručenja njemačkih državljana moguća njihova predaja državi koja je stranka Europske unije ili nekom međunarodnom sudu¹⁰⁷. Iako se takva nacionalna implementacija Rimskog statuta može provesti na različite načine¹⁰⁸, nijedna država stranka neće moći izbjeći toj zadaći¹⁰⁹.

3. Prvi rezultati

Bez obzira na to kako će se stvari dalje razvijati, već je stupanjem na snagu Rimskog statuta 1. srpnja 2002. postavljen epohalni kamen međaš u kriminalizaciji međunarodnih zločina: od tada je na temelju čl. 11. Rimskog statuta uspostavljena međunarodna sudbenost tako da više nema dvojbe o kažnjivosti odgovarajućih zločina. Tko je do tada mislio da može podcjenjivati fundamentalno značenje tih novih instituta, shvatit će najkasnije kad pokuša ograničiti djelatnost Međunarodnog kaznenog suda da to nema smisla; jer ako Međunarodni kazneni sud ne bi bio shvaćen ozbiljno, što bi neki protivnici rado doživjeli, morala bi se radi opravdanja određenih odustanaka od kaznenog progona riskirati kriza organa Ujedinjenih nacija, u što je teško povjerovati. Utoliko će oni koji se bore protiv Suda protiv svoje volje pridonijeti njegovoj afirmaciji.

Isto se tako ne mogu previdjeti stanovite sporedne posljedice za razvitak kaznenog prava. U traganju za prihvatljivim rješenjima razbijena je nacionalna i znanstvena začahurenost i potaknute su rasprave koje prelaze granice i koje u krajnjoj liniji mogu pridonijeti nalaženju modela za moderniziranje nacionalnih kaznenih zakonodavstava¹¹⁰. I ostane li se samo na tome, Rimski će statut i u povijesti općeg kaznenog i međunarodnog prava sigurno ostaviti trajne tragove.

---

¹⁰⁷ Gesetz zur Änderung des Grundgesetzes (Art. 16) od 29.11.2000. (Bundesgesetzblatt 2000, Teil I, str. 1633).

¹⁰⁸ O velikom broju opcija za prenošenje Rimskog statuta u unutarnje državno pravo usp. *G. Werle*, Konturen eines deutschen Völkerstrafrechts, u: *Juristenzeitung* 2001, str. 885-895 (naročito str. 888 i dalje), zatim *C. Kreß*, Vom Nutzen eines deutschen Völkerstrafgesetzbuchs, 2000.

¹⁰⁹ Usp. i *M. S. Carlson*, The International Criminal Court. Selected Consideration for Ratification and National Implementing Legislation, u: *Revue Internationale de Droit Pénal* 72 (3/4/2001), str. 783-807. O već poduzetim koracima radi implementacije u raznim zemljama usp. nacionalne priloge u: *C. Kreß/F. Lattanzi*, The Rome Statute and Domestic Legal Orders, Vol. I, 2000. Da bi se dobio po mogućnosti potpuni pregled, Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht u Freiburgu pokrenuo je komparativni projekt Nacionalni progon međunarodnih zločina, čije je objavljivanje predviđeno za 2003.

¹¹⁰ Usp. o tome osobito *Triffterer* (bilj. 32), str. 539 i dalje; zatim *Ahlbrecht* (bilj. 2), str. 389 i dalje, *Bruer-Schäfer* (bilj. 32), str. 361 i dalje, *Werle* (bilj. 16), str. 825 i dalje.

Zusammenfassung

AUF DEM WEG ZU EINEM INTERNATIONALEN STRAFGERICHTSHOF: ENTSTEHUNG UND GRUNDZÜGE DES ROM-STATUTS

Das an der Diplomatischen Konferenz in Rom am 17. Juli 1998 verabschiedete "Römische Statut des Internationalen Strafgerichtshofs" trat am 1. Juli 2002 in Kraft, womit der Internationale Strafgerichtshof (ICC) mit Sitz in Den Haag als förmlich errichtet anzusehen ist. Seit diesem Zeitpunkt ist die internationale Gerichtsbarkeit begründet. Als wichtigste Punkte des Rom-Statuts sind folgende hervorzuheben:

Erstens: Über die automatische Zuständigkeit des ICC für alle Vertragsstaaten hinaus können auch Staatsangehörige von Nicht-Vertragspartnern des Statuts der Gerichtsbarkeit des ICC unterworfen werden, wenn sie auf dem Staatsgebiet eines Vertragsmitglieds ein internationales Verbrechen begehen.

Zweitens: Mit dem Grundsatz der "Komplementarität" ist ein Modell gefunden worden, bei dem sich die nationale Strafgerichtsbarkeit grundsätzlich respektiert sehen kann und eine Intervention der internationalen Strafgerichtsbarkeit nur dann zu befürchten ist, wenn sie selbst versagt.

Drittens: Im spannungsreichen Verhältnis zwischen dem Sicherheitsrat der Vereinten Nationen und der Anklagebehörde des ICC wurde eine Balance gefunden, die zwar nicht völlig ausgewogen ist, aber unter den gegenwärtigen Umständen akzeptabel erscheint.

Viertens: Hinsichtlich der Verbrechen, die der Jurisdiktion des ICC unterliegen, konnte der "klassische" Katalog um neuartige Verbrechen gegen die Menschlichkeit erweitert werden. Auch wenn die allgemeinen Elemente strafrechtlicher Verantwortlichkeit noch manche Lücken und innere Widersprüche aufweisen, wurde mit dem Rom-Statut doch ein wegweisender Durchbruch erreicht, indem sich nun erstmals ein Grundstock wesentlicher Voraussetzungen strafrechtlicher Verantwortlichkeit bei internationalen Verbrechen geregelt findet.

Fünftens: Auch wenn die Verfahrensregeln noch weiterer Konkretisierungen und Ergänzungen bedürfen, befindet man sich mit der harmonisierenden Verbindung von Prinzipien aus verschiedenen Rechtsordnungen der Welt doch auf dem richtigen Weg.

Sechstens: Ein nicht zu unterschätzender Fortschritt ist schließlich in rechtswissenschaftlich-interdisziplinären Hinsicht darin zu erblicken, daß die Vertreter des Völkerrechts auch die Mitarbeit von Vertretern des Strafrechts akzeptiert haben.

Wie auch immer die Entwicklung weitergehen wird, wurde doch bereits mit dem Inkrafttreten des Rom-Statuts ein epochaler Markstein in der Kriminalisierung von internationalen Verbrechen gesetzt.

164. str. prazna